

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודש
תמוז תשפ"ה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה

תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

מאת כ"ק מרן אדמו"ר זצוקלה"ה

רבוֹן העוֹלָמִים מֶלֶךְ עֶלְיוֹן אֲדוֹן הַכֹּל אֵב
תַּרְחֻמִּים וְהַסְלִיחוֹת מוֹרִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְהַבְדַּלְתָּנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבָּתָנוּ לַעֲבוֹדָתְךָ וְנָתַתָּ לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְחַיִּי עוֹלָם נִמְעַת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרֹאת:

אֲנֵנוּ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים פֶּתַח לָבֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּךָ נִפְשָׁנוּ וּמִבְּנֵיךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיב לְשִׁמְעֵנוּ לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד
לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקִיּוֹם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד
תוֹרָתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוֹן לְאַמְתָּה וְלַהֲבִין
עִמָּךְ סוּדוֹתֶיךָ, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל שְׁגִיאַה וּשְׁעוֹת,
וְתִשֵּׁם בְּלָבָנוּ אֶהְיֶיךָ וְיִרְאַתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֶת יִצְרָנוּ לְהִשְׁתַּעֲבֵד לָךְ וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן לְחֶסֶד
וְלִתְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רֹאֵנוּ, וְשִׁירָאוּ
מִעֲלּוֹתֵינוּ וְלֹא חֲסָרוֹנוֹתֵינוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מֵהֶם,
וְתִגְבִּיָּה קִרְנָנוּ לְמַעַלָּה, וְתַצִּילֵנוּ מִכָּפַר כָּל אוֹיֵב,
וְכָל חַוְשָׁבִים עָלֵינוּ רָעָה מִהֲרָה הַפֵּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מַחֲשַׁבְתָּם וַעֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמוֹכָה אוֹת:

וְהִרְנֵי בּוֹלֵל עֲצָמֵי בָשֶׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְבוּתֵיהֶם שְׂאֵנִי לִמּוּד הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלֵאמֹר כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוּשִׁים
וְלַהֲבִיל בָּהֶם בְּכָל וּפְרָט, וְיֵהָא לִמּוּד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֲבִינוּ מִלָּבָנוּ כְּאֵלּוּ קִימַתִּי כָּל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ
חֻקִּיו וּמִשְׁפָּטָיו וְגִזְרוֹתָיו וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׂפָתֵינוּ,
וְזִכּוֹת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עֶבֶד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יָדוֹ
נָתַתָּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמֹד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיָה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי עַצְמָנוּ וְצִאֲצֵאֵי עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלִזְמוֹדֵי תוֹרָתְךָ
לְשִׁמָּה, וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגֻאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ
צִדְקָנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נִעֲבָדְךָ בִּירָאָה
כִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְּמוֹת:

(אחר הלימוד יאמר גם ברוך אלהינו שבראנו לעבודו וכו').

מצות המלך

משנה הלכות

בהוצאת מכון

"משנה הלכות גדולות"

להוצאת ספרי

כ"ק מרן אדמו"ר הגד"ק זצוקלה"ה

בנשיאות כ"ק טרנ האדמו"רים שליט"א

כל הזכויות שמורות

קרית אונוואר, רמת

ת.ד. 23451

ירושלים - 9123401

02-5869097

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

U.S.A.

(718) 851-0806

הוצאה לאור:

02-5869097

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר צוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ח ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמו"רים מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל התחלת מחזור ל"ט ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון משנה הלכות

חודש תמוז נתנדב ע"י

הרה"ח ר' שלום צבי קליין שליט"א

לעילוי נשמת אביו

הרב בן ציון בן הרה"ק ר' אליעזר זאב זצ"ל

נלב"ע ו' תמוז תשע"ה

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

605-477-4427, 3, 1

מפעל מצוה יומית

(347) 692-8777

לאזט א מעסעדש אדער שיקט א טעקסט

MitzvaYomis@gmail.com

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים. ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

אברהם יפהן

ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל

כ"ק אדמו"ר מקאפישניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ

ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר

ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטיגאל

כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר

ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין

מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ

רב ור"מ דקהל עדת ישורון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד

כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

יעקב יוסף טווערסקי

כ"ק אדמו"ר מסקווירא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי

ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר

ר"מ מתיבתא חיים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד

גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

משה פיינשטיין

ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן

כ"ק אדמו"ר מבויאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן

כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם

כ"ק אדמו"ר מבאבוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב

גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

נודע כי כ"ק אדמו"ר מגור

ה'לב שמחה' זצוקל"ה

קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

מנחם מנדל שניאורסאהן

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

לוח מצוה יומית – חודש תמוז

שבת קודש:	ט"ז תמוז
מצוה רכז.	לא תשקרו
יום ראשון – פינחס:	י"ז תמוז
מצוה רכז.	שלא להשבע לשקר
יום שני:	י"ח תמוז
מצוה רכח.	לא תעשוק את רעך
יום שלישי:	י"ט תמוז
מצוה רכט.	איסור גזל
יום רביעי:	כ' תמוז
מצוה רל.	לא להלין שכר שכיר
יום חמישי:	כ"א תמוז
מצוה רלא.	שלא לקלל
ערב שבת:	כ"ב תמוז
מצוה רלב.	שלא להכשיל עַוְר
שבת קודש:	כ"ג תמוז
מצוה רלג.	לא תעשו עֲוֹל במשפט
יום ראשון – מט"מ:	כ"ד תמוז
מצוה רלד.	לא תהדר פני גדול
יום שני:	כ"ה תמוז
מצוה רלה.	בצדק תשפוט עמיתך
יום שלישי:	כ"ו תמוז
מצוה רלו.	שלא ללכת רכיל
יום רביעי:	כ"ז תמוז
מצוה רלז.	לא תעמוד על דם רעך
יום חמישי:	כ"ח תמוז
מצוה רלח.	לא תשנא את אחיך
ערב שבת:	כ"ט תמוז
מצוה רלט.	מצות הוכחה

ערב שבת:	א' תמוז
מצוה ריא.	ואשה לא תעמוד לפני בהמה
שבת קודש:	ב' תמוז
מצוה ריב.	איש אמו ואביו תיראו
יום ראשון – חקת:	ג' תמוז
מצוה ריג.	אל תפנו אל האלילים
יום שני:	ד' תמוז
מצוה ריד.	איסור עבודה זרה
יום שלישי:	ה' תמוז
מצוה רטו.	שלא לאכול נותר
יום רביעי:	ו' תמוז
מצוה רטז.	לא תכלה פאת שדך
יום חמישי:	ז' תמוז
מצוה ריז.	לעני ולגר תעזוב
ערב שבת:	ח' תמוז
מצוה ריח.	לעזוב הלקט לעני
שבת קודש:	ט' תמוז
מצוה ריט.	לקט קצירך לא תלקט
יום ראשון – בלק:	י' תמוז
מצוה רכ.	דיני עוללות
יום שני:	י"א תמוז
מצוה רכא.	שלא לעולל הכרם
יום שלישי:	י"ב תמוז
מצוה רכב.	לעזוב הפרט לעני
יום רביעי:	י"ג תמוז
מצוה רכג.	פרט כרמך לא תלקט
יום חמישי:	י"ד תמוז
מצוה רכד.	שלא לגנוב ממון
ערב שבת:	ט"ו תמוז
מצוה רכה.	שלא לכחש ממון

מצוה ריא

אִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד בְּפָנַי בְּהִמָּה לְרַבָּעָה (לא תעשה ק"ב)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא תָבִיא אִשָּׁה בְּהִמָּה עַל עֲצָמָהּ, שְׁנֵאמֹר (ויקרא יח, כג) 'וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לְפָנַי בְּהִמָּה לְרַבָּעָה תָּבֵל הוּא'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁנִכְלָל עִם הַמִּצְוָה שְׁלֹפְנִיָּהּ. גַּם כִּי בִפְעֻלָּתָהּ זֹאת מוֹרָה עַל גְּדֹל תַּאֲוֹת נִפְשָׁהּ הַבְּהִמִּית, כִּי לֹא לְחֻנָּם הָלַךְ זְרוֹיֵר אֶצֶל עוֹרֵב אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁמִינוֹ הוּא^א. וְהִירֵי כּוֹפֶרֶת בְּנִשְׁמַת הַחַיִּים אֲשֶׁר נָתַן בְּתוֹכָהּ, וְעוֹשָׂה מִן קִדְשׁ חַל בְּתַעֲרֻכַּת זֶה (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה קנו). וְהוֹצִיא

משנה הלבות

קישוי אלא לדעת, ויש חולקין^א. אבל בהמה שרבעה איש באונס לדברי הכל פטור.

איסור הסתכלות בעריות. והזהירו לנו רבותינו ז"ל (ע"ז כ:.) שלא להסתכל בעריות ושלא להסתכל בשעת זיווג של בהמות חיות ועופות ושלא ירהר בהם. ומצינו שהצריך הקדוש ברוך הוא כפרה על הרהור מלחמת מדיו, דכתיב (במדבר לא, ג) 'ונקרב את קרבן ה' וגו' לכפר על נפשותינו', אמר להם משה שמא חזרתם לקלקולכם, אמרו לו 'לא נפקד ממנו איש' (שם, מט) לדבר עבירה, אם כן כפרה למה, אמרו ליה אי מידי עבירה יצאנו מידי הרהור מי יצאנו^ב. וכל השומר עצמו מעבירה ומהרהורה וכופה יצור הקדוש ברוך הוא מנחילו אוצר טוב.

כללים. ובכל העריות ושאר העבירות שחייב עליהם מיתת בית דין צריך שיהיו ב'

ריא) החיובים. אשה בת י"ב שנה ויום א' ולמעלה בין בתולה ופנויה ובין אשת איש שהביאה עליה בהמה או חיה בין גדולה ובין קטנה כיון שהערתה בה בין כדרכה ובין שלא כדרכה במזיד ובהתראה שתיהן בסקילה, ואם האשה היא קטנה הבהמה נסקלת והאשה פטורה, וראוי לייסרה אם עשתה מרצונה, ואם היא פחותה מבת ג' שנים ויום אחד גם הבהמה פטורה^ג. וביראים נסתפק כאן כמו במצוה הקודמת, עם הנרבעת מן העוף נסקלים. והוא פלא שהרי אמרו (זבחים פה:) דאין עוף רובע אשה, וצריך עיון. שפחה בכלל איסור זה, וכן בת נח טומטום ואנדרוגינוס חייבין על זה^ד.

אונס. נרבעה באונס פטורה ובכל העריות אונס פטור, והישן כאונס דמי^ה, והרמב"ם כתב^ו דבאיש ליכא אונס דאין

א. חולין סה. **ריא) ב.** רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"א ה"ז-י"ח, והל' סנהדרין פט"ו ה"י. ג. מנחת חינוך.
ד. רמב"ם הל' איסורי ביאה שם ה"ט והי"ח. ה. שם ה"ט, ובהל' סנהדרין פ"כ ה"ג. ו. עיין יו"ד סי' קנ"ז ס"א בהגה. ז. שבת סד.

הַכְּתוּב אִסּוּר זֶה בְּלִשׁוֹן 'לְרַבְעָה', שְׁחֻזָּה מֵאִשָּׁה לְהִיטּוֹת בְּהֶמָּה הָעוֹמֶדֶת
עַל אַרְבַּע רַגְלֶיהָ (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה קיו). וְהַעֲוֹשָׁה מַעֲשֵׂה רַע הַזֶּה
יֵצֵא מִכָּלֵל צוּרָה הָעֲלִיזָה וְנִכְנָס בְּכָלֵל צוּרַת הַבְּהֶמָּה, וְנִפְשָׁה מִתּוֹדֶבֶקֶת
בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֶמָּה שָׁלָה, וְעֵתִידָה לְהִיטּוֹת כְּמוֹהָ, כִּי בְּדֶרֶךְ שְׂאֵדָם רוּצָה לִילֹךְ
מוֹלִיכִין אוֹתָהּ (מצודת דוד שם).

מראה המקומות עיין מצוה הקודמת.

פְּרִשְׁת קִדְשִׁים י"ג מִצְוֹת עֲשֵׂה וְל"ה לֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוָה רִיב

אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ (מִצְוֹת עֲשֵׂה צ"ב)

צִוָּה הַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִירֹא מֵאָב וְאִם, שְׁנֵאֲמַר (ויקרא יט, ג) 'אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו
תִּירָאוּ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁכַתְּבֵנוּ בְּפִרְשֵׁת יִתְרוֹ (מצוה לג). וּלְפִי שֶׁהָאָב וְהָאֵם
הֵם סִבָּה שְׂוִינִיעַ הֵבֵן לְמַעֲלָה גְדוֹלָה, וְעַל יָדָם בָּא כָּל מֵה שִׁישׁוּג,
וְאֵתָה וְשִׁלְדָּה שְׁלָהֶם הוּא, עַל כֵּן רָאוּי מְאֹד לְכַבֵּדָם וּלְיִרְאָה מִפְּנֵיהֶם (עיין
חינוך מצוה לג). וּלְפִי שֶׁמִּטְבַּע הָאָדָם לְאַהֲבַת הוֹרָיו, וּמֵרֵב אֶהָבָה מֵהוֹרָיו יָבֵא

משנה הלכות

ריב) המצוה. קיום המצוה, חייב אדם לירא את אביו ואמו אפילו הכהו או ירקו בפניו לא יכלים אותם, ואיזהו מורא לא יעמוד אדם במקומו המיוחד לו, ולא ישב במקומו המיוחד לו להסב בביתו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריע בינו ובין אחרים". ואין שיעור לכיבוד ומורא, וכל הזריז הרי זה

עדים כשרים או יותר, וצריך להיות מתרה בעובר על זה, והעדים רואים אותו בעיניהם עובר על העבירה. ובמנחת חינוך הביא דישאל הבא על הנכרי חייב משום נשכב וחייב גם כן כבהמה רוצה לומר העכו"ם, וכן הבא על הנכרית שנהרגת כבהמה, עיין שם^ט, ונוהג כל מקום ובכל זמן בכל הנשים.

ח. עיין מכות י: ט. וע"ע ברמב"ם הל' מלכים פ"ט. **ריב)** א. רמב"ם הל' ממרים פ"ו ה"ג וה"ז. יו"ד סי' ר"מ ס"ב-ג.

הַזִּלְזוּל לַפְּעָמִים, וְלִכְּנֵן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה 'אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ', וּמִטַּעַם זֶה הִקְדִּימָה הַתּוֹרָה הִירָאָה לָאֵם כְּרִיתוֹת כְּכַבֻּדָּה מֵרַב אֶהְבֶּתָּה אוֹתוֹ, כְּעֵנֶן שְׁכֶתוֹב (בראשית כה, כח) 'וְרִבְקָה אֶהְבֶּת אֶת יַעֲקֹב' (עיין קידושין ל:). וּלְפִי שְׁשֻׁלְשָׁה שְׁתַּפִּין בְּאָדָם, וְהַמְבֹּזָה הוֹרִיו מְבֹזָה אֶת שְׁתַּפֶּם שֶׁהוּא הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְכֵן אִם יִהְיֶה בּוֹעֵט בְּמוֹלִידָיו שְׁיַנְעוּ וְעָמְלוּ בּוֹ יִהְיֶה בּוֹעֵט גַּם בְּבוֹרָאוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ לְאֹוִיר הָעוֹלָם, לִכְּנֵן 'אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ' (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה צב).

ירושלמי פאה פ"א ה"א, קידושין פ: כתובות קג. ב"מ פ"ב. כריתות כח. ספרא פר' קדושים, רמב"ם הל' ממרים פ"ו, ספר המצוות מצות עשה רי"א, סמ"ג עשין ק"ג, סמ"ק סימן ז', וראים נ"ו, יורה דעה סי' ר"מ.

משנה הלכות

ואם היה האב תלמיד בנו כל אחד עומד מפני השני, ומהר"מ מרוטענברג מיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו.^ט

משובח. וכבר אמרו רז"ל (קידושין לא). יש מאכילו גוזלים מטוגנים ועובר על כיבוד אב, ויש מטחינו ברחיים ומקיים כיבוד אב, והכל לפי הענין והכוונה.^ה

פטורים. אחד האיש ואחד האשה שוין במורא ובכבוד, אלא שהאשה אין סיפוק בידה לקיים שהיא משועבדת לבעלה לפיכך היא פטורה בעודה נשואה כל זמן שהבעל מקפיד עליה שלא לעשות, אין הבעל מקפיד או נתארמלה או נתגרשה חייבת.^ז אביו רשע, מחלוקת אי חייב ליראו ולכבדו קודם שעשה תשובה.^ח ציוה עליו אביו לעבור על דברי תורה ואפילו על מצוות דרבנן אין שומעין לו.^ט נטרפה דעת האב והאם, ישתדל לנהוג עמהם דרך כבוד לפי דעתם, ואם

פרטי דינים. לא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מורי,^ז ואם אחרים שואלים אותו בן מי אתה מותר לומר בן פלוני.^ה היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והכהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים אותם, אלא ישתוק ויירא ממלך מלכי המלכים שציוהו כך.^ז אבל אסור לאביו לעשות כן, והמכה את בנו גדול עובר על לפ"ע ומגדיל על כך.^ז

באביו תלמידו. וחייב לעמוד מפני אביו,^ז

ב. קידושין ל: ג. יו"ד שם ס"ד. ד. רמב"ם שם ה"ג. יו"ד שם ס"ב. ה. פתחי תשובה שם סק"ב. ו. רמב"ם שם ה"ז. יו"ד שם ס"ג. ז. רמב"ם שם ה"ח-ט. יו"ד שם ס"ט-כ. ח. רמב"ם שם ה"ג. יו"ד שם ס"ז. ט. יו"ד שם. וט"ז שם ס"ק ט. י. רמב"ם שם ה"ו. יו"ד שם ס"ז. יא. רמב"ם שם ה"א, ובהגהות מיימוני אות ז. יו"ד שם ס"ח ובהגה. יב. רמב"ם שם ה"ב. יו"ד שם סט"ו.

מצוה ריג

אל תפנו אל האילים (לא תעשה קב"א)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לפנות אחר עבודה זרה במחשבה בדיבור ואפילו בראיה, שנאמר (ויקרא יט, ד) 'אל תפנו אל האילים'.

משרשי המצוה. כדי להרחיק עבודה זרה ממנו בכל אופן שהוא, ואם אתה פונה להם לבסוף אתה עושה אותם אלוה (חינוך). וכן כל סוף מעשה הוא במחשבה תחלה, וכל שכן בראיה, ולפעמים חושק בצורה זו, וכאמרם ז"ל^{יג} 'עין רואה ולב חומד וכלי מעשיו גומרים', ואילו לא ראה

משנה הלכות

עבודה זרה רחוקה ממראה עיניו ואינו יכול לראותה והלך אליה או נטלה וקירבה לעיניו, או נטל שפופרת שהיא קנה הבטה^{יד} להביט בו צורת העבודה זרה העומדת בריחוק, או שלבש בתי עינים להסתכל בה, או שתפס בידו כלי שהיה חקוק בו צורה כדי לראותו, כל אלו וכיוצא בהם נקראים מעשה, ואם התרו בו לוקה^{טז}. וליראים המגפף והמכבד המרחיץ הסך המלביש והמנעיל גם כן בכלל לא זה.

שאר פרטים. ויש אוסרים להסתכל בכל צורה אפילו נעשה רק לנוי בעלמא משום דכשסתכל בה באותה שעה מפנה אל מדעתו^{טז} ואסור לשמוע כלי שיר של עבודה זרה, וכן להסתכל בבתי תפלות של עכו"ם^{יז}. ומאוד צריך להזהיר אותם שיש להם ראדיא

נשתטו ביותר יכול להניחם לאחרים להנהיגם כראוי אם יש לו אחרים^{יח}.

שאר פרטים. וחייב אדם בכבוד חמיו ובכבוד אבי אביו, אלא שאביו קודם^{יט}. והעובר על זה ביטל מצות עשה, והמקיימה מתן שכרה בצידה. אם מחלו על כבודם אינו חייב לכבדם, ואפילו הכי אין לנהוג בהם ח"ו בזיון, אלא יכבדם כראוי להם^כ. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

ריג) גדר האיסור. כל הפונה אחר אליל במחשבה או בראיה או בדיבור או במעשה בכלל לאו זה, והפונה אחריה על דרך שעשה מעשה הרי זה לוקה^{כא}. ועשיית המעשה בפני האילים כגון שהיתה וילון פרוסה על עבודה זרה והסיר הוילון כדי להסתכל בצורת עבודה זרה, או שהיתה

יג. רמב"ם שם ה"י. יו"ד שם ס"י. יד. יו"ד שם סכ"ד ובהגה. טו. רמב"ם שם ה"ח. יו"ד שם ס"ט. ועיין במנחת חינוך. ריג) א. עיין במ"ר י, ב. ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. וע"ע רש"י במדבר טו, לט. ב. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ב ה"ג. ג. עיין עירובין מג: ד. ועיין ברית משה על הסמ"ג. ה. עיין ברכי יוסף יו"ד סי' קמ"ב ס"ו. ו. יו"ד סי' קמ"ב שם.

צוּרָה זֹאת מֵעוֹלָם לֹא הָיָה חוֹשֶׁק בָּהּ. וְאָפְלוּ בְּאָדָם רָשָׁע הִזְהִירוּ מִלְּהִסְתַּכֵּל בְּפָנָיו, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מגילה כח.) 'אִסּוּר לְהִסְתַּכֵּל בְּאָדָם רָשָׁע'. וְהִפֵּל עַל הַכָּלָל כִּי 'עֵין רוֹאָה' וְכו'. וְאָדָם רָשָׁע מִצְוָה לְבִזּוֹתוֹ, וְלִכְנֹן אֵין לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ כְּמוֹ בְּדַבָּר הַמְּבֹרָה, וְכָל שֶׁכֵּן עֲבוּדָה זָרָה שֶׁהִיא מְאוּסָה לְפָנֵי ה' בְּתַכְלִית הַמְּאוּס. וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמוֹז בְּדִי שֶׁלֹא יִפְנֶה לְבוֹ לְשׁוּם דָּבָר מִעֲנִינֵי עוֹלָם הִזָּה שֶׁכָּל כָּלָה וְנִפְסָד וְכָל כֹּלָא חָשׁוּב, כִּי אִם מִפְּנֵה עֲצָמוֹ לְהִבְלִי עוֹלָם הִזָּה יָבֹא מִזָּה לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, שֶׁיִּשְׁכַּח הָאֲמֶת וְיִרְדֹּף אַחֵר הַהֶבֶל. וְלִזָּה אָמְרוּ רַ"ל (שבת קמט.) "אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים", אֵל תִּפְנוּ אֶל מוֹדַעְתְּכֶם' (שפתי כהן צפת) ויקרא יט, ד).

ספרא קדושים, שבת קמט. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ב, ספר המצוות לא תעשה י', סמ"ג לאוין י"ד, יראים ס"ה.

מצוה ריד

שֶׁלֹא לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה זָרָה (לֹא תַעֲשֶׂה קכ"ב)

הִזְהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה זָרָה אֲפִלּוּ לְנִכְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, ד) 'וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂוּ לָכֶם'.

משנה הלכות

או לשאול אותם איך עובדים עבודה זרה זו'. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ובבן נח".

ריד) גדר האיסור. העושה עבודה זרה לאחרים במזיד לוקה על העשיה, ואם עשאה לעצמו לוקה שנים, אחד משום לאו זה, ועוד משום 'לא תעשה לך פסל'".

עשייה וביטול על ידי ישראל ועל ידי גוי. הפרש יש בין עבודה זרה של ישראל

וכל שכן טעלעוויזיע (בלע"ז) שלא לשמוע אל השיר שלהם או לראות על הטעלעוויזיע כדרכם ביום חגם או בכל יום ראשון בשבת אשר הכוברים מטיפים ומנגנים שם התפלות שלהם, והשומע ומסתכל בהם עובר משום זה. ובתוספתא דעבודה זרה פרק קמא שנינו לא יטייל אדם עם תועים, ואפילו לצאת לדרך ואפילו מחשיך, ואפילו מתיירא מפני גויים ולסטים ורוח רעה, שנאמר 'לא תלכו אחרי אלהים אחרים' (סמ"ג). ואסור לקרות בספרים

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. שְׂרֵשׁ רְחוּק עֲבוֹדָה זָרָה כְּכֹר כְּתִבְתִּי לְעִיל (מצוות כו, ריג). וּמִן הַמַּעֲמִים עוֹד כִּי אֱלֹהֵי מִסְכָּה הֵם הַפְּחוֹת הַפּוֹכְבִּים וְהַמְזוּלוֹת שֶׁהֵן לַמִּטָּה מִהַשְׁכָּלִים, וְהַפְּסִילִים הָהֵם מִקְבְּלֵי פַח הַפּוֹכֵב אוֹ הַמְזוּלֵי, וַיֹּאמֶר הָאָדָם כִּי ה' הוּא אֱלֹקִים אֱמֶת וְאִין זוּלָתוֹ, אֲכַל לְצַד עֵצִים גִּדְּלָתוֹ רוּמָמוֹתוֹ אִינוּ מִן הַמוֹסֵר שֶׁתֵּבֵא בְּרִיָּה שְׁפֵלָה אִפְלָה כְּמוֹנֵי וְתִשְׁאַל שְׁאֵלוֹת לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, וְעַל כֵּן יִתְעַזֵּז בְּדַעַת יִצְרוֹ שִׁיבְחָר לְדַבֵּר שְׁאֵלוֹתָיו לִפְנֵי אֶחָד מִמְּשֻׁמְשֵׁי עֲלוֹיִן הַמְּשֻׁמְשִׁים בְּמָרוֹם וְהוּא יַעֲזֹר לוֹ, וַיְהִיָּה אֲמִצְעִי לְדַבֵּר (אור החיים שמות כ, ד), עַל כֵּן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה 'אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם' בְּכָל אֶפֶן. וּכְכֹר טָעוּ בְּדוֹר אֲנוֹשׁ בְּטָעוֹת זֹו וְחָשְׁבוּ שֶׁמִּכְבוֹד הַמָּקוֹם לְכַבֵּד אֶת מְשֻׁמְשֵׁיו, וְנִטְרְדוּ מִן הַעוֹלָם (עיין רמב"ם הל' עכו"ם פ"א ה"א). וְעַל דֶּרֶךְ הָרָמְזוֹ לֹא תַעֲשֶׂה מַעֲצָמָךְ 'אֱלֹהֵי מִסְכָּה', לְדָךְ כְּמוֹ מִמָּדָה, דְּכָל הַמִּתְגַּאֲהָ כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה,

משנה הלכות

בעושה ומוכר לאחרים. העושה עבודה זרה אע"פ שלוקה שכרו מותר, ויש חולקין^א. ואסור לשלוח דורון לעכו"ם ביום חגם אלא אם כן נודע לו שאינו מודה באילנים ואינו עובדם, עכו"ם ששלח דורון לישראל ביום חגם לא יקבלנו, ואם חושש משום איבה יקבלו ולא יהנו בו, ואם אפשר לזרקו בבור או מקום האבוד בפניו כלאחר יד שלא ירגיש העכו"ם שבמכיון עשה יזרקנו^ב. ואסור לבנות עם עכו"ם כיפה שמעמידים בה אלילים, אבל מותר לבנות הטרקלין או החצר שיש בה אותה כיפה^ג. ואסור לעשות חלונות

לעבודה זרה של עכו"ם, דעבודה זרה של עכו"ם אסורה בהנאה משפסלן אע"פ שלא עבדה, ושל ישראל אינה אסורה עד שתיעבד^ד. עבודה זרה של עכו"ם שביטלה הוא או עכו"ם אחר, אפילו קטן בר דעת^ה, מותרת, ומבטלה בעל כרחו, ועבודה זרה של ישראל אינו יכול לבטל עולמית. ישראל אינו יכול לבטל עבודה זרה של עכו"ם, ואם זכה בה קודם שביטלה עכו"ם שוב אין לה בטילה עולמית^ו, ואם זכה בה בשוגג אי כהאי גוונא אמרינן דלא ניחא ליקני מה שאסור ליה עיין בפוסקים^ז.

ב. רבינו בחיי ויקרא יט, ד. ג. רמב"ם שם פ"ז ה"ד. יו"ד סי' קל"ט ס"א. ד. עיין ע"ז מג. ה. רמב"ם שם פ"ח ה"ח-ט. יו"ד סי' קמ"ו ס"א-ב. ו. שם ס"ג ובט"ז. ז. עיין שו"ע יו"ד קמ"ג, ובש"ך סק"ד. ח. רמב"ם שם פ"ט ה"ב. יו"ד סי' קמ"ח ס"ה. ט. רמב"ם שם הי"א. יו"ד סי' קמ"ג ס"ב.

וְעַל הָרֶב עָשִׂיר מִתְנַגָּא, וְלִכְנֵן הַזְהִיר הַפְּתוּב 'אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם' עַל יְדֵי כֶּסֶף וְזָהָב.

ספרא, רמב"ם הל' עכו"ם פ"ג, ספר המצוות לא תעשה ג', סמ"ג לאוין כ"א, יראים ס"ד, סמ"ק
סי' קס"א, יורה דעה סי' קמ"ג.

מִצְוַת רְמוֹ

שֶׁלֹּא לֵאכֹל נוֹתֵר (לֹא תַעֲשֶׂה קב"ג)

הַזְהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָעַם קָדְשׁוֹ שֶׁלֹּא לֵאכֹל מִה עֲשֵׂנְשָׂא מִבְּשָׂר
הַקָּדָשִׁים אַחֵר זְמַן הָרָאוּי לֵאכִילָתוֹ, שְׁנַאֲמַר (ויקרא יט, ו ח) 'וְהִנּוֹתֶר
עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשְׂרָף וְגו'. וְאִכְלִיּוּ עוֹנֵו יֵשָׂא' וְגו'.

משנה הלבית

ולחטאת ולמילואים ולזבח השלמים' (ויקרא
ז, לז), הוקשו כל הקדשים כולן זה לזה.^י

על איזו אכילה חייב. אכל מן העור או מן
המרק או מן האלל (גיד הצוואר) או מן
הזפק או מן הגידין ומן הטלפים ומן
הציפרנים ומן החרטום של עוף מביצי העוף
או מן הנוצה אינו חייב כרת.^י וכן אכל מן
הדם אינו חייב משום נותר, וכן בכל דבר
שיש לו מתירין, וכן בלבונה והקטורת
והעצים.^י אכל מן השליל והשליא חייב כרת.^י

שאר פרטים. קדשי עכו"ם אין בהם משום
נותר.^י אכל חצי זית פיגול וחצי זית
נותר מצטרפין למלקות.^י וזמן איסורן,
הנאכלין ליום ולילה נפסלו משעלה עמוד
השחר, והנאכלין לב' ימים ולילה אחד
מתחילת ליל שלישית.^י

לבית עבודה זרה, וכן לעשות גג או לצייר או
לכיר בית עבודה זרה.^{יא} ואסור למכור צלמים
לעכו"ם ולעשות סחורה בזה. ויש להזהיר
לבעלי חנויות שמוכרים כל מיני צלמים
ופסלנות והאילנות וכדומה קודם חג שלהם.^{יב}
ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות
ובבן נח.

(רטו) גדר האיסור. האוכל בשר תודה
וחטאת ואשמות שנותרו יום
ולילה ובכור ומעשר לשני ימים ולילה אחת,
ופסח שנותר לילה אחד, וכן כל הקדשים
שיש להם זמן קבוע לאכילתן ועבר זמנן
ואכל אותם, הרי הוא בכלל אזהרה זו.^{יג}

הלימוד. ועיקר קרא כי כתיב בשלמים כתיב,
וילפינן שאר קדשים משלמים
בהקישא ד'זאת התורה לעולה ולמנחה

י. ט"ז שם סק"ב. יא. עיין שו"ת טוב טעם ודעת קמא סי' קצ"ד. יב. ועיין ביו"ד שם, ובדרכי תשובה.
(רטו) א. רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פ"ח ה"י. ב. סמ"ג ויראים. ג. רמב"ם שם הכ"ג. ד. שם הכ"ה. חינוך.
ועיין מנחת חינוך. ה. רמב"ם שם הכ"ד. ו. שם הכ"ה. ז. שם הי"ב. ח. שם הי"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁכִּתְּבוּנוּ בְּמִצְוֹת פְּגוּל (מצוה קמד). וְגַם כִּי
בְּשִׁיסְתָּלֶק הַקִּדְשָׁה מִמֶּנּוּ כָּל הַקְּלָפוֹת מִתְקַבְּצִין יַחַד וּבָאִים,
וְהַעֲקָר אֲצִלְנוּ בָּזֶה כִּי הַקִּדְשִׁים יִשְׁנֹם בְּמַעֲלָה שְׂאִין לְמַעֲלָה מִמֶּנָּה,
וּבַעֲבֹר הַזֶּמֶן אֲשֶׁר צִוָּה ה' בּוֹ מִסְתַּלְקֶת הַקִּדְשָׁה וְשׁוֹרָה עָלָיו מִמָּאָה
גְּדוֹלָה אֲשֶׁר בּוֹרֵת נֶפֶשׁ הָאוֹכֶלֶת אוֹתָהּ (אור החיים ויקרא יט, ח). וְהִרְאִיהָ לָזֶה
מֵה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (זבחים מה). קִדְשֵׁי גּוֹיִם אֵין חֵיבִים עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פְּגוּל
וְנוֹתֵר וְטָמֵא, אֲלֵא קִדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְרַב קִדְשָׁתָם. וּבַהֲסַתָּלֶק הַקִּדְשָׁה אֲזִי
מִתְקַבְּצִים הַקְּלָפוֹת בְּנוֹזֵק, וְכִמּוֹ נִבְלָה הַמִּסְרַחֲת אֲשֶׁר כָּל הַזִּבּוּכִים
מִתְקַבְּצִים שָׁם, וְלֹא כֵן בְּשֶׁהַבֶּשֶׂר עֲדִין בָּרִיא. וְכִיּוֹן שֶׁעֲבֹר עַל מֵה
שֶׁאָמְרָה הַתּוֹרָה (ויקרא כב, ל) 'לֹא תוֹתִירוּ', אִי עֲבֹד לֹא מִהֲנִי, וְצוֹתָהּ
הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֶלֶא 'בְּאֵשׁ יִשְׂרָף'.

זבחים נו: כריתות ב. מעילה יז: רמב"ם הל' פסולי המוקדשין פ"ח, ספר המצוות לא תעשה
קכ"א, סמ"ג לאוין שצ"ו, מצ"ד שצ"ו, יראים שצ"ח.

משנה הלכות

ז, טו) וזה לשונו 'ואין הדבר כן, אלא שלמים
הבאים מפסח, היינו מותר הפסח וכו' דכיון
שמתחילתו אינו נאכל אלא ליום ולילה אף
סופו כן'. וכן כתב מפורש הרע"ב (זבחים פ"ח
מ"ג) לענין שלמי תודה דנאכלין ליום ולילה
ולא יותר, ועיין בנזיר (כד. במשנה. ושם כח):
ובשול"ת משנה הלכות^ט. עכ"פ מכל המקומות
מפורש דאינן נאכלין אלא ליום ולילה עד
חצות. ונוהג בזמן הבית בזכרים ונקבות.
והעובר עליה במזיד חייב כרת ובשוגג חטאת
קבועה.

זמן אכילת מותר הפסח. ודע דראיתי
לאיזה אחרונים שרצו לחדש דשלמי
תודה ומותר הפסח יש להם דין שלמים
לגמרי, ואכילתן לשני ימים ולילה אחד, וזו
טעות גמור. והאומר כן רוצה להכשיל
הכהנים באיסור נותר לכשיבנה בית המקדש
במהרה בימינו. וכבר הבאתי ראיה מתורת
כהנים (פר' צו) ומהגמרא בפסחים (עא):
ומהגמרא בר"ה (ה). ובזבחים (לו). דמותר
הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה עד חצות
ולא כאכילת שלמים, וכן כתב הרמב"ן (ויקרא

מצוה רמז

דיני פאה (לא תעשה קב"ד)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לקצר את כל תבואתנו בשעת קצירתה, שנאמר (ויקרא יט, ט) 'ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאה שרד לקצר'.

משרשי המצוה. כי רצה הקדוש ברוך הוא להיות עמו אשר בחר בהם מעתה ומעתה במצות טובות ויקרות, כי מתוך הפעלות תתפעל הנפש ותהיה טובה ותחל ברפת ה' בה, ובהותיר האדם חלק מפרי אשר עמל בה לעניים מראה בנפשו שבע רצון ורוח נכון ומברך, וכי השם יתברך השביעו בטובו, וגם נפשו בטוב תלין (חינוך). וגם מראה בזה אמונתו כי מד'

משנה הלבית

לקיטתן כאחד, הירק פטור שאינו מכניסו לקיום, כמהין ופטירות פטורין שאינו נשמר¹.

דיני השדה. ועושה אדם את כל שדהו פאה אם ירצה, ובלבד שיתחיל לקצור קצת². אין השדה מתחייב בפאה עד שיביאו הפירות שליש³. ואין מניחין הפאה אלא בסוף שדהו⁴.

שדה השותפין חייבת בפאה⁵. לקט משדה הפקר פטור מן הפאה, ואם היתה שדהו והפקירו וקצרו וחזר וזכה בו חייב בפאה⁶. עבר וקצר כל שדהו נותן פאה מן הפירות⁷.

שאר פרטים. קצרוהו נכרים לעצמן פטור מן הפאה, ואם בשביל ישראל חייב⁸. ואין מפרשים פאה מן השדה על חברתה. ועיין רמב"ם (פ"ג) ובמשנה בפאה, מתי נקרא

רמז) מהות המצוה. קיום המצוה, הקוצר שדהו לא יכלה פאת השדה בקוצרו אלא ישאיר כל שהוא בקצה השדה מן התבואה¹, ונתנו חכמים שיעור אחד מן השישים פאה². ואחד הקוצר או התולש חייב בפאה³.

איזה פירות חייבים. ולא כל הפירות חייבין בפאה. וכלל אמרו כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחד ומכניסו לקיום חייב בפאה⁴. התבואה והקטניות בכלל זה, ובאילנות החרובין והאגוזים ושקדים וענבים וזיתים ותמרים חייבין בפאה, אסטים ופואה פטור וכל כיוצא בזה שאינו אוכל פטור, תאנים פטורין שאין

רמז) א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ה"א. ב. שם הט"ו. ג. שם ה"א. ועיין מנחת חינוך. ד. רמב"ם שם פ"ב ה"א. ה. שם פ"ב ה"ב. ו. כסף משנה שם פ"ב ה"א. ועיין מנחת חינוך. ז. רמב"ם שם ה"ז. ח. שם ה"ב. ט. שם ה"ג. י. שם פ"ה הכ"ז. יא. שם פ"ב ה"א. יב. שם ה"ד וה"ה.

הכל לו, ולא כחו ועצם ידו עשה לו החיל הזה, ועל דרך שאמרו (שבת לא.) "אמונה זה סדר זרעים". והעניינים שיהנו ממנו יברכו אותו וטוב נפשו להיות לו כפל כפלים, והמאסף הכל אל הבית ולא ישאיר אחריו יקללוהו שלא יעשו לו פרות כלום לשנה הבאה.

מס' פאה, ב"ק צד. מכות טז: חולין ק"א: רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א, ספר המצוות לא תעשה ר"י ומצות עשה ק"ב, סמ"ג לאוין רפ"ד ועשין קנ"ז, יראים קנ"ז, יורה דעה סי' של"ב.

מצוה ריו

להניח פאה לעניים (מצות עשה צ"ג)

צוה הקדוש ברוך הוא לעזוב פאה בקצה השדה לעניים, שנאמר (ויקרא יט, י) 'לעני ולגר תעזב אתם'.

משנה הלכות

קטנה שאם הניח ממנה אחד משישים אין מועיל לעני, וכן אם היו עניים מרובים מוסיף עד כדי שיהיה לעניים (והוא שישאר לו ג"כ), זרע מעט ואסף הרבה מוסיף לפי הברכה, וכל המוסיף על הפאה מוסיפין לו שכר.^ג

אופן לקיטתו. הפאה אין קוצרין אותה במגלות, ואין עוקרין אותה בקרדומות, אלא העניים בוזזין אותה בידם כדי שלו יכו איש את רעהו, רצו העניים לחלקה ביניהם הרי אלו מחלקים, אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבוז, לזה האחד שומעין שאמר כהלכה.^ה ושל דלית ושל דקל, שאין עניים מגיעין לבוז אלא בסכנה, בעל הבית מוריד אותה ומחלק ביניהם, ואם רצו לבוז אותה לעצמן בוזזין,

ב' שדות ודברים המפסיקין לענין פאה. ונוהג בכל אישי ישראל בארץ ישראל.^ז ובזמן הזה מחלוקת הפוסקים מה דינו.^ט והעובר על לאו זה אינו לוקה עליו דניתק לעשה, ואם נשרף או נאבד באופן שאינו יכול עוד לקיים העשה לוקה.^{טז}

ריז) מהות ההפרשה. קיום המצוה. מצוה להפריש פאה מן הקמה, לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים, לא הפריש מן העומרים מפריש מן הכרי עד שלא מרחו, מרחו כבר, מעשר ונותן לו, משום רבי ישמעאל אמרו אף מפריש מן העיסה ונותן לו.^א ואף על פי שאמרו 'אלו דברים שאין להם שיעור הפאה', אין פוחתין פחות משישים, ומוסיף כמה שלבו מתנדב, היתה השדה

יג. ע"פ דברים ה, יז. יד. שם פ"ג ה"א. טו. יו"ד סי' של"ב. חינוך. ומנחת חינוך. טז. רמב"ם שם פ"א ה"ג. ריז) א. ב"ק צד. הובא בכסף משנה הל' מתנות עניים פ"א ה"ב. ב. רמב"ם הל' מתנות עניים שם ה"ו. ג. שם פ"ב ה"ו.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מה שפִּתְּכֵנוּ בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. גַּם כִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רָצָה לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לָכֵן צִוָּה לְפָרְנֵם אֶת הָעֲנִיִּים, כִּי הִמָּה קוֹבְלִים עַל הָעֲשִׂירִים וְקוֹרְאִים תִּגָּר עַל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּדַמְעָה וְצַעֲקָה, לָכֵן צִוָּה לְהַנִּיחַ חֵלֶקם בַּשָּׂדֶה וּבַכֶּרֶם וּלְהַטִּיל שְׁלוֹם בֵּין הָעֲנִי לְבוֹרֵאם (עיר מקלט (לר"ד לידא) פר' קדושים מצוה רכה). גַּם כִּי רַחֲמֵי ה' עַל בְּרִיּוֹתָיו, וְכִמּוֹ שֶׁהוּא הַשְּׂפִיעַ כָּל טוֹב לוֹ, כִּךְ יִשְׂפִיעַ לָרַעֲבִים, וּבִמְדָּה שֶׁמֶדֶד לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִמְדֹּד לְבְרִיּוֹתָיו (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה קפח). וְנָתַן לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָעֲנִי פְּרֻנְסָתוֹ עַל יְדֵי הָעֲשִׂיר, כִּי וְדַאי אֵיזָה עֲנֵשׁ הָיָה לוֹ עָלָיו, וּמִתְקַבֵּל עֲנֵשׁוֹ עַל יְדֵי זֶה, וְנִמְצָא הָעֲשִׂיר וְגַם הָעֲנִי זָכָאִין בּוֹ.

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מִצְוַת רֵיחַ

דִּינֵי לָקֵט (מִצְוַת עֲשֵׂה צ"ד)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָעֻזּב אוֹתָם הַשְּׂפִלִּים הַנוֹפְלִים בַּשָּׁעַת הַקְצִיר מִתּוֹךְ הַמִּגָּל אוֹ מִתּוֹךְ הַיָּד לָעֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, י) 'לָעֲנִי וְלָגֵר תַּעֲזוֹב אֹתָם'.

משנה חלכות

זה יטול, ואין מחייבין אותו למכור את ביתו וכלי תשמישו, ואם יש לו חמישים זוז ונושא ונותן בהם הרי זה לא יטול^א. עשיר שעבר ממקום למקום נוטל, שהרי הוא עני, ולא ישלם אף שהוא עשיר בביתו^ב. יתר פרטי דינים עיין ברמב"ם הל' מתנות עניים. ונוהג בזכרים ונקבות.

(ריח) גדר לקט. קיום המצוה, שיבולים הנושרים בשעת קצירה מתוך

ואם תשעים ותשעה אומרים לבזז ואחד אומר שלא לבזז, לזה האחד שומעין שאמר כהלכה^א. פאה מחלקין בשחר ובחצי היום ובמנחה, עני שבא שלא בזמן אין מניחין אותו ליטול^ב.

איזה עני מותר ללקט. מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני, היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו אלף נותנים לו בבת אחת הרי זה יטול, היו ממושכנין לכתובת אשתו או לבעל חוב הרי

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁכַתְּכֵנִי בַּמִּצְוֹת הַקּוֹדְמוֹת (רמ"ז רי"ז). עוֹד טַעַם בְּדַבָּר לְפִי שֶׁאֲמָרוּ בְּתוֹרַת כְּהֲנִים (עי' ספרא אמור יג) 'כָּל הַנּוֹתֵן לָקֵט מֵעֵלָה עָלָיו הַפֶּתוּב כְּאִלּוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם וְהַקְרִיב קֶרֶבֶנּוֹת עָלָיו'. כִּי הַקְרַבְתָּ הַקֶּרֶבֶן הוּא שְׁנוֹתֶיךָ מִמּוֹנוֹ לֵה', וְכֵן הַנּוֹתֵן לָקֵט שְׂכַחָה פֶּאֶה לְעֲנִיִּים נוֹתֵן מִמּוֹן שְׁלֹו לְעֲנִיִּים, שְׁזָה קֶרֶבֶן לֵה'. וְכֵאלּוּ בּוֹנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהַקְרִיב עָלָיו קֶרֶבֶן. כִּי הַנּוֹתֵן לְעֲנִי דֶרֶךְ צָדָקָה אֵין זֶה נְתִינָה אֶלָּא הַלְוָאָה לֵה', כְּמָה דְּאֵת אָמַר (משלי יב, יז) 'מְלוּוֹה ה' חוֹנֵן דָּל'. אֲבָל הַנּוֹתֵן דֶּרֶךְ חַיִּיב כְּמִתְּנוֹת לָקֵט שְׂכַחָה וּפֶאֶה שְׂחִיב הָאָדָם בָּהֶם, הֲרִי נְתִינָתוֹ לְעֲנִי נְתִינָה לְהֵשֶׁם יִתְבָּרֵךְ, מֵאַחֵר שֶׁהֵשֶׁם יִתְבָּרֵךְ חַיִּיב אוֹתוֹ לְתֵת הַמִּתְּנוֹת אֵלָיו לְעֲנִי. וּלְפִיכָךְ כְּאִלּוּ הַקְרִיב קֶרֶבֶן לוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ (גור אריה ויקרא כג, כב). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד כִּי פִּנְעָה בָּהֶם מִדַּת הַדִּין, וְצִוָּה לְתֵת לָהֶם הַדְּבָרִים הַנִּעְזָבִים בַּמָּקוֹם הָעוֹזֵבֶת

משנה הלכות

בחוּרֵי הַנְּמִלִּים בַּמָּקוֹם שֶׁנִּקְצַר שֶׁל עֲנִיִּים, וּבַמָּקוֹם הַקָּמָה שֶׁל בַּעַל הַבֵּית". שִׁיבּוֹלַת שֶׁל לָקֵט שֶׁנִּתְעַרְבָה בַּגִּישׁ מִפְּרִישׁ שְׁתֵּי שִׁיבּוֹלוֹת וּמִתְנָה עֲלֵיהֶן וְנוֹתֵן אֶחָת לְעֲנִי".

הַמוֹנֵעַ הָעֲנִיִּים מִלְּקוֹט. מִי שֶׁאֵינוֹ מְנִיחַ הָעֲנִיִּים לְלָקוֹט אוֹ שֶׁמְנִיחַ אֶחָד וּמוֹנֵעַ אֶחָד אוֹ מְסִייעַ אֶת אֶחָד עַל חֲבִירוֹ הֲרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים. וְאִסּוּר לְהַרְבִּיץ אֶרֶץ אוֹ כֶּלֶב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּשִׁדְּהוֹ כְּדִי שִׁתִּירָאוּ הָעֲנִיִּים וַיִּבְרָחוּ, הֵיוּ עֲנִיִּים שֶׁאֵינֶם רְאוּיִן לִיטּוֹל לָקֵט, אִם יִכּוֹל בַּעַל הַבֵּית לְמַחּוֹת בִּידֵן מוֹחָה וְאִי לֹא מְנִיחַן מִפְּנֵי דַרְכֵי שְׁלוֹם".

הַפִּקֵּיר לָקֵט. הַמִּפְקִיר לָקֵט עִם נִפְלַת רֹבּוֹ אֵינוֹ הַפִּקֵּר, מֵאַחֵר שֶׁנִּשְׁרַר רֹבּוֹ אֵין לוֹ

הַמְּגִל אוֹ הַיָּד", שִׁיבּוֹלַת אֶחָת אוֹ שְׁתֵּים הֲרִי הֵם לְעֲנִי, אִם נִפְלוּ שְׁלֹשָׁה שִׁיבּוֹלִים כְּאֶחָד הֲרִי זֶה לְבַעַל הַבֵּית, הַנוֹפֵל מֵאַחֵר הַיָּד אוֹ מֵאַחֵר הַמְּגִל אִפְּלוּ שִׁיבּוֹלַת אֶחָת לְבַעַל הַבֵּית", הַכֹּהֵן קוֹץ בִּידוֹ אוֹ עוֹקְצוֹ עֵקֶרֶב וְנִבְעַת וְנִפְלוּ אֵין זֶה לָקֵט". סִפֵּק לָקֵט לָקֵט, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פב, ג) "עֲנִי וְרַשׁ הִצְדִּיקוּ" צָדֵק מִשְׁלַךְ וְתֵן לוֹ". וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּאֵילָן".

לְקִיטָתוֹ לְכַתְחִילָה וּבְדִיעֵבַד. עֵבֶר וּלְקִט הַלָּקֵט, אִפְּלוּ טַחֲנוֹן וְאִפְּה נּוֹתֵן לְעֲנִיִּים מִפִּתּוֹ, אֲבָדוֹ אוֹ נִשְׁרַפּוֹ אַחֵר שֶׁלִּקְטָן קוֹדֵם שֶׁנִּתְּנָן לְעֲנִיִּים לֹקָה". לָקֵטוֹ עֲנִיִּים וְנִכְנָסוּ שְׁנֵי וּלְקֵטוֹ אַחֲרֵיהֶם, מִכָּאֵן וְאֵילֶךְ מוֹתֵרִין כָּל אָדָם לְלָקֵט". זֵרַעִים הַנִּמְצָאִים

(ריח) א. עֵיין לְהֵלֶן מִצּוּה ר"ט. ב. רַמְבַּ"ם ה' מִתְּנוֹת עֲנִיִּים פ"ד ה"א. ג. שֶׁם ה"ב. ד. שֶׁם ה"ו. וְעֵיין חוֹלִין קֵלֶד. ה. שֶׁם פ"א ה"ז. ו. שֶׁם פ"א ה"ד. ז. שֶׁם ה"א. ח. שֶׁם פ"ד ה"ט. ט. עֵיין שֶׁם ה"י. י. שֶׁם ה"ב. יא. שֶׁם ה"ג.

אוֹתָן, וְהֵם יִלְקְטוּ וַיִּמְלְאוּ כֶרֶסָן מֵהֶן הוֹאִיל וְהָיָא עֲזָבָה אוֹתָן, וּמִשָּׁם פִּרְנָסְתָּן עַד יַעֲרָה רוּחַ מִמָּרוֹם (ריקאנטי ויקרא יט, י).

מס' פאה פ"ד-ה ופ"ח. ב"ק צד. מכות טז: רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א, ספר המצוות לא תעשה רי"א ומצות עשה קכ"א. סמ"ג לאוין רפ"ה ועשין קנ"ז, יורה דעה סי' שצ"ב.

מִצְוַת רֵיט

לְעֹזֵב הַלֶּקֶט לְעֲנִיִּים (לא תעשה קכ"ה)

הַזֶּהִיר הַקָּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִלְקֹט הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלִים בְּשַׁעַת הַקָּצִיר הַנִּקְרָא לֶקֶט, שְׁנֵאֵמַר (ויקרא יט, ט) 'וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁנִתְבָּאָר בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. גַּם יֵשׁ עוֹד לְפִי שֶׁבְּשִׁהָאָדָם הוֹלֵךְ לִקְצֹר שְׂדֵהוּ וּלְבַצֵּר כְּרָמוֹ מִשְׁתָּרַר בְּנִחְלָתוֹ, שֶׁהַנִּחְלָה הוּא מִתְכַּסִּי הַמְּלוּכָה, צִנּוּנו הַבּוֹרֵא בְּרוּךְ הוּא בְּאֵלו הַמִּצְוֹת

משנה הלכות

דבארץ ישראל נוהג בזמן הזה, וכבר תמחו עליו האחרונים.¹

בו רשות, וקודם לכן הוי הפקר.² ונוהג בכל דינים כפאה.

נתפזר ונתערב. הרוח שפיזרה את העומרים ונתערב קציר עם הלקט, אומדין כמה לקט היא ראוייה לעשות ונותן לעניים מפני שזה אונס, והשיעור הוא ד' קבין לכל בית כור.³ בעל הבית שהגדיש על הלקט, מפנה את הגדיש שלו למקום אחר וכל השיבלים הנוגעות בארץ כולם לעניים.⁴ ואין אומדין אותו דמפני שהגדיש באיסור קנסוהו, ואפילו היה שוגג, ואפילו היה הלקט שעורים והגדיש עליו חיטים, ואפילו קרא לעניים ולא באו, ואפילו הגדישו אחרים שלא מדעתו, כל הנוגע בארץ הרי הן לעניים.⁵

ריט) גדר האיסור. הלוקט שיבלים אחת או שתיים שנפלו מתוך המגל, או מתוך ידו כשמקבץ השיבלים, בשעת קציר עובר בלאו זה.⁶ היה קוצר ביד בלא המגל הנופל מידו אינו לקט, התולש ביד דברים התולשים אותם הנופל הוי לקט.⁷ במקום שאין עניי ישראל מצויין אין צריך להניח לקט שכחה ופאה.⁸

בזמן הזה. וכתב הדרכי משה דבזמן הזה אינו נוהג אפילו בארץ ישראל, ומלשון הש"ך ביורה דעה (סי' שלב ס"ק א) משמע

יב. שם הי"ד. (ריט) א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ד ה"א. ב. שם ה"ב. ג. יו"ד סי' של"ב. ד. עיין חתם סופר סי' רמ"ד, וצבי לצדיק. ה. רמב"ם שם ה"ה. ו. שם ה"ו. ז. שם ה"ז.

לְהוֹרוֹת שְׁעַם הַנִּחְלָה שְׁלוֹ יֵשׁ לוֹ אֶדוֹן וְשִׁלְטוֹן עָלָיו, וְלִקְטַת בֵּינָן שֶׁנִּפְל מִיָּדוֹ
פָּקַע זְכוּתוֹ וַיָּבֹא לְרִשּׁוֹת אֲחֵרִים (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה צו). וְדוֹרְשֵׁי
רִשּׁוּמוֹת אָמְרוּ 'וְלִקְטַת קִצְיָרָךְ' לֹא תָבֹא לְיָדִי שֶׁתִּלְקַט, שֶׁתָּבֹא לְיָדִי עֲנִי
וְתִצְטָרֵךְ אֵלָיו, וְהוּא 'לֹא תִלְקַט לְעַנִּי' רָצָה לִזְמַר לֹא תִלְקַט לָךְ הָעֲנִיּוֹת,
אַלֵּא 'תַּעֲזֹב אֹתָם' (שפתי כהן (צפת) ויקרא יט, ט).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מִצְוַת רַב

דִּינֵי עוֹלָלוֹת (מִצְוַת עֲשֵׂה צ"ה)

צִוְיָה תִּקְרֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַנִּיחַ פֶּאֶה וְעוֹלָלוֹת בְּכָרִם לְעַנִּיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא
יט, י) 'לְעַנִּי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם'.

משנה הלכות

דעוללות הכרם הוא במקום פאה שבשאר
אילנות, והרמב"ן ז"ל¹ השיג עליו וכתב דלאו
בכרם הוא לאו מיוחד שגניח כל הענבים
הקטנים שאין להם כתף ונטף. וכן אמרו
רז"ל (פאה פ"ז מ"ד) 'איזהו עוללות, כל שאין
לו לא כתף ולא נטף' (ופי' 'כתף' עולל עליון
לו על כתפו, ו'נטף' עולל תחתון לו שהוא
נוטף עליו). ומלבד חיוב זה יש לנו חיוב
להניח פאה, ולמד הרמב"ן ז"ל² פאה בכל
האילנות מזית.

איזה כרם חייב. כרם שכולו עוללות הכל
לעניים³, ואין העניים זוכין בו ליקח
העוללות עד שיתחיל בעל הכרם לבצור

פרטי דינים. לא ישכור אדם פועל על מנת
שילקט בנו אחריו⁴. ותניא "לא תלקט
לעני' להזהיר העני על שלו⁵. נטל מקצת
פאה וזרק לו על השאר אין לו בה כלום, נפל
לו עליה, פירוש טליתו נפלה עליה, מעבירים
אותה הימנה, וכן בעומר השכחה⁶. ואסור
לסייע העני⁷. המוכר את שדהו מותר בה אם
נעשה עני, ולוקח אסור בלקט⁸. ונוהג כפאה,
ואין לוקין עליו אלא אם כן נשרף או נאבד
כל הקציר שמעתה אין יכול לקיים עוד
העשה שבה שניתק לו⁹.

(רכ) ההבדל בין מצוה זו לפאה. קיום
המצוה, דעת הרמב"ם ז"ל¹⁰

ח. שם הי"א. ט. ספרא קדושים פ"ב. י. רמב"ם שם פ"ב הי"ח. יא. ספרא שם. יב. רמב"ם שם פ"ו ה"טז.
יג. חינוך מצוה רט"ז. (רכ) א. כ"כ החינוך בשמו כאן ובמצוה רכ"א, ולפנינו בספר המצוות ליתא. ועיין בספר
המצוות שורש ט, ומשמע שם כדברי החינוך. ב. בהקדמתו לפרטי המצוות. ג. שם. ד. רמב"ם הל' מתנות
עניים פ"ד הכ"א.

בְּשֵׁרֵשִׁי הַמִּצְוָה. כְּכֹר כְּתִבְתִּי בַּמִּצְוָה הַקּוֹדֶמֶת. גַּם כִּי לֹא תִסֵּר
הָעוֹלָלוֹת, וְתִנִּיחַם לְעוֹלָל וְיוֹנֵק, וְלֹא תֹאמַר שֶׁהוֹצָאת רַבּוֹי
הַפְּרוֹת תְּלוּי בַּעֲבוּדַת הַשָּׂדֶה וְהַכֶּרֶם, כְּמוֹ 'וְעוֹלָל לְמוֹ', אֲלֵא הוּא בְּבִרְכָּתוֹ
שֶׁל מָקוֹם שְׁקִימָת מִצְוָתוֹ. לָכֵן לֹא תִבְקֹשׁ לָךְ סִבָּה וְעֵלָה אַחֶרֶת, רַק וְנִתַּת
מָמוֹן גּוֹפֶךְ לְנַפְשְׁךָ, שֶׁהִיא הַצְדָּקָה, הָעוֹלָלוֹת לְעוֹלָלִים וְהַנִּרְעוּנִים לְעִנִּיִּים
(טַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבֵּלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה צו). גַּם כִּדִּי לְקַבֵּעַ בְּנַפְשֵׁנוּ מִדּוֹת הַנְּדִיבוּת
וְהַרְחֻמָּנוּת עַל הָעִנִּיִּים בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר נִפְגָּה, אִם בַּשָּׁעַת הַקִּצִּיר אוֹ הַבָּצִיר,
וְאִפְלוּ בַּקְעָרָה אָמְרוּ רִז"ל (עִירוּבִין נג): צָרִיךְ שְׂיִנִּיחַ פָּאָה, כִּדִּי שְׁלֵא יִהְיֶה
רַעֲבָתָן וְרַע עֵין, כְּמָה דְּאֵת אָמַר (אִיּוֹב כ, כא) 'אֵין שָׂרִיד לְאָכְלוֹ עַל כֵּן לֹא
יִחִיל מוֹבּוֹ' (מִצְוֹת דּוֹד (רַדְב"ז) מִצְוֹה רַמָּה).

פֶּאָה פ"ז, רַמְב"ם ה"ל מִתְּנּוֹת עֲנִיִּים פ"א, סֵפֶר הַמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה רִז"ב וּמִצְוֹת עֲשֵׂה קנ"ג,
סֵמ"ג לְאִוִּין רפ"ז וְעֵשִׂין קנ"ט, יִרְאִים קנ"ט, יוֹרֵה דַּעַה ס' ש"ב.

משנה הלכות

ישראל עם נכרי, של ישראל חייב ושל
נכרי פטור^א.

שאר פרטים. מאימתי כל אדם מותרין
בלקט משיהלכו בו נמושות, פירוש
ליקוטי בתר ליקוטי^ב מאותה שעה נתיאשו
העניים, בפרט ועוללות משיהלכו העניים
בכרם ויבואו^ג. ונוהג בזכרים ונקבות הכל
כדין פאה.

כרמו, וכשבצר לכל הפחות שלשה
אשכולות זוכין בו שנאמר (דברים כד, כא)
'כי תבצור כרמך לא תעולל'. ספק עוללות
לעניים^ד. העניים בוצרין לעצמן, וגרגר יחידי
הרי הוא עוללות^ה. המקדיש כרמו עד שלא
נודעו העוללות אין העוללות לעניים, ואם
משנודעו העוללות הרי הם לעניים ויתנו
שכר גידולם להקדש^ו. כרם של שותפים
חייב בעוללות^ז, ושל נכרי פטור^ח. שותף

ה. איכה א, כב. ו. שם הכ"ב. ז. שם ה"ז. ח. שם ה"ט. ט. שם הכ"ג. י. עיין רמב"ם שם פ"ב ה"ג לענין
פאה. יא. שם הכ"ה. יב. שם. יג. ב"מ כא: יד. רמב"ם שם פ"א ה"א.

מצוה רבא

וְכַרְמֶךָ לֹא תַעֲוִלֵּל (לא תעשה קב"ו)

הַזֵּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לֵאסֹף כָּל פְּרוֹת הַכֶּרֶם, שְׁנֵאמַר (ויקרא יט, י')
'וְכַרְמֶךָ לֹא תַעֲוִלֵּל'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֶה שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּקּוּדְמָת. וְכֵתֵב רַבְּנֵי בְּתִי (ויקרא שם) שֶׁלֵּכֵן
נִקְרָאוּ עוֹלָלוֹת, שֶׁהֵן לְשָׂאֵר הָאֲשְׁכּוּלוֹת כְּעוֹלָל לְאִישׁ. וּלְפִי
שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ לַהֲיוֹת בְּקִטְנוֹתָן מִשְׁאֵר אֲשְׁכּוּלוֹת רְמֵז בָּזָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
שֶׁהִבְדִּיל אוֹתָם מִשְׁאֵר הַכֶּרֶם לַהֲיוֹת לְעֵנִיִּים, שֶׁהֵם גַּם כֵּן מְבַדְּלִים בְּעֵנִים,

משנה הלבות

מקום אחר^א. כרם רבעי בית שמאי אומרים יש
לו פרט ויש לו עוללות ועניים פודין לעצמן,
ובית הלל אומרים כולו לגת^ב.

פרטי דינים. כל מתנות עניים אלו אין בהם
טובת הנאה לבעלים (רוצה לומר שאין
לבעלים רשות ליתנם למי שרוצה) אלא
העניים באים ונוטלין אותם בעל כרחם של
בעלים, ואפילו בעל הבית עני שבישראל
מוציאין אותם מידו^ג. אין העניים זוכים
בעוללות עד שיתחיל בעל הכרם לבצור כרמו
לכל הפחות ג' אשכולות שהם עושין רובע^ד.
ואם היה הכרם כולו עוללות הוא לעניים,
שנאמר 'זכרמך לא תעולל', ודרשו אפילו
כולו, מכל מקום צריך להתחיל לבצור גם בזה
כדי שיזכו העניים, ואין בעל הבית חייב
לבצור העוללות וליתנם לעניים, רק העניים
יבצרו לעצמן^ה. המקדיש כרמו עד שלא

רכא) גדר עוללות. עוללות הם ענבים
קטנים הנמצאים בכרמים
לפעמים^ו. קצת דיני המצוה עיין במצוה ר"כ.

אופנים שבעל הכרם יכול לבצור. המפקיר
כרמו וחזר וזכה בו חייב בעוללות,
אבל זכה מן ההפקר של אחר פטור מן
העוללות^ז. זמורה שהיה בו אשכול,
ובארכובה של זמורה עוללות, אם נקצרה עם
האשכול הרי היא של בעל הכרם ואם לאו
הרי היא לעניים^ח. הזומר את הגפן כולו אחר
שנודעו העוללות זומר כדרכו, וכשם שכורת
האשכולות כך כורת העוללות, ובאים העניים
ולוקחים את העוללות^ט.

מיני כרמים החייבים והפטורים. בן לוי
שנתנו לו מעשר טבל ומצא בו עוללות
נותנן לעני^י והראב"ד חולק. ואם נקצרת עם
האשכול יש לו לעשות תרומת מעשר על

רכא) א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ד הי"ז. **ב.** שם פ"ה הכ"ז. **ג.** שם פ"ד ה"כ. **ד.** שם הכ"ד. **ה.** שם
הכ"ו. **ו.** רמב"ם שם. **ז.** שם הל' מעשר שני פ"ט ה"ד, ע"פ המשנה בפאה פ"ז מ"ו. **ח.** שם הל' מתנות עניים
פ"א ה"ח. **ט.** שם פ"ד הכ"ב. **י.** שם הכ"א. **יא.** שם הי"ט.

וְלֹכֵן 'וְכִרְמָךְ לֹא תַעֲזֹלֵל'. וְעַל דֶּרֶךְ הָרָמֵז בָּא לֵאמֹר שֶׁלֹּא יֵאָכֵל עוֹלָמוֹ בְּחַיֵּיו, וְלֹא יִכְלֶה הֶקָרֶן וַיִּנִּיחַ לְבָנָיו שֶׁיֵּאָכְלוּ בְּזִכּוֹת אָבוֹת, וְזֶהוּ 'וְכִרְמָךְ לֹא תַעֲזֹלֵל' שֶׁלֹּא יִנִּיחַ לְעוֹלָלָיו שֶׁהֵם בָּנָיו שֶׁהֵם עַדִּין קְטָנִים שֶׁאֵין לָהֶם זְכוּת. וְזֶהוּ 'לְעֵנִי וְלִגְר' שֶׁהֵם עֲנִיִּים, וְהֵם גְּרִים שֶׁמִּחְדָּשׁ בָּאוּ, וּמִהֶקְצִיר שֶׁהֵם הַמִּצּוֹת, וּמִהֶכָרֶם שֶׁהוּא לְמוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁהֵיוּ יוֹשְׁבֵין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּכֶרֶם בְּיִבְנֶהָ, וּמִהֶפְרוֹת שֶׁהֵם פְּרֵי הַמִּצּוֹת יִנִּיחַ לְבָנָיו, אוֹלֵי לֹא יִהְיֶה לָהֶם זְכוּת וַיֵּאָכְלוּ מִזְכוּת אָבוֹתָם, 'אֲנִי ה'" נֶאֱמָן לְשֵׁלֶם וּלְשִׁמְרֵם לְבְנֵיהֶם וְלִבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם (שְׁפָתֵי כֹהֵן (צִפְת) וִיקְרָא יט, ט).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מִצְוַת רֶכֶב

דִּין פֶּרֶט לְעֲנִיִּים (מִצְוַת עֲשֵׂה צ"ו)

צִוְּהָ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעֹזֵב פֶּרֶט הַפֶּרֶם לְעֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, י) 'לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם'.

משנה הלכות

להניחו לעני ולגר, נפלו ג' גרגרים בבת אחת אינו פרט והוא לבעל הבית". היה בוצר וכתר את האשכול, והוסבך בעלין ונפל לארץ ונפרט אינו פרט, היה בוצר ומשליך לארץ כשמפנה האשכולות, הנמצא שם נפרט, אפילו אשכול כולו שם, הרי הם פרט, המניח הכלכלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים¹.

נודעו העוללות אין העוללות לעניים, ואם הקדיש משנודעו העוללות הרי הם של עניים דאינו יכול להקדיש דבר שאינו שלו². שותפות ישראל ועכו"ם, של ישראל חייב בעוללות ולא של עכו"ם³. הקוצר תבואה קודם שהביאה שליש צריך עיון אי חייב בעוללות⁴. ספק עוללות לעניים⁵, ונוהג בזמן שדין פאה נוהג.

הפטורים. מאימתי כל אדם מותרין בפרט ובעוללות, משהלכו עניים בכרם ויבואו, הנשאר אחר כן מותר לכל אדם⁶.

(רכב) גדר המצוה. קיום המצוה, הבוצר כרמו ונפלו גרגיר אחד או שנים מן האשכול בשעת הבצירה מצות עשה

יב. עיין שבת קלח: ג. שם הכ"ג. יד. שם הכ"ה. טו. מנחת חינוך. טז. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ד הי"ז. וסמ"ג. (רכב) א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ד הט"ו. ב. שם הט"ז. ג. שם פ"א הי"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כְּכֹר נִתְבָּאֵר לְמַעֲלָה. עוֹד נִרְאָה כִּי סְמִכָה הַתּוֹרָה
 דִּינִים אֵלּוּ ל'לֹא תִגְנְבוּ' (ויקרא שם יא), כִּי צוֹתָה הַתּוֹרָה לָתֵת לַעֲנִי
 דֶּרֶךְ כְּבוֹד לְהַנִּיחַ לוֹ בַּקָּצָה שְׂדֶךְ וְכֶרֶמֶךְ, זֶה יִהְיֶה סִבָּה שֶׁהֶעֱנִי לֹא יִגְנֹב
 לְמִלְא נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעֵב, כִּי הֵלֹא אֶפְשָׁר יֹאמֵר הֶעֱנִי טוֹב לִי בְּעֲנִי אַחֲתֵר
 בַּחֲשֶׁךְ בָּתִּים בְּסֶטֶר שְׁלֹא יֵרְאוּ אֶת הָאָדָם, מְלַהֲתֵבִישׁ לְחִלּוֹת פָּנֵי עֲשִׂיר,
 וּלְפַעֲמִים יִבּוֹשׁ חֲנָם כִּי יִלְךְ עַד בַּעַל הַשְּׂדֶה וְיִשְׁכְּנוּ רִיקָם, וְיִהְיֶה זֶה סִבָּה
 לִגְנֹב. נִמְצָא הָעֲשִׂיר מְסִיעַ בְּגִנְבָה שְׂגוֹנֵב הָרֶשׁ. וְעַל כֵּן סִמַּךְ וְאָמַר 'לֹא
 תִגְנְבוּ' לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי אִם תִּשְׁמֹר מֶה שְׁאִמְרָתִי אַתָּה וְהֶעֱנִי 'לֹא תִגְנְבוּ',
 וְאִם לֹא כֵן עֲשִׂיר וְרֶשׁ תִּגְנְבוּ (אלשיך ויקרא יט, יא-יב). וְעַל דֶּרֶךְ הָרִמּוֹ כִּי
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֵינֵינוּ אֵל יִרְאִיו עַל כָּל פֶּרֶט וּפְרָט, וְזֶה לְשׁוֹן פֶּרֶט (בְּסֻגָּל),
 לְשׁוֹן פֶּרֶט.

פאה פ"ז, רמב"ם ה"ל מתנות עניים פ"א, ספר המצוות לא תעשה רי"ג ומצות עשה קכ"ד,
 סמ"ג לאוין רפ"ו ועשין ק"ם, יראים ק"ם, יורה דעה סי' שצ"ב.

משנה הלכות

בשעת בצירה. ואני אומר דאין כאן קושיא,
 דאי לאו זה הוה אמינא דפרט כפשוטו, כל
 שנופל מהאשכולות אפילו קודם בצירה,
 קמ"ל דפרט הוא מה שנושר לאחר
 שהתחיל לבצור. או יאמר שמדובר כגון
 שנכנס בעל הבית לכרמו ונטל אשכול
 ענבים לאכלו אבל לא התחיל עוד לבצור
 את כרמו, ונשר ממנו פרט, אפילו הכי לא
 הוי פרט עדיין כיון שלא התחיל לבצור
 הכרם. ונוהג במקום ובזמן ובאיזה אנשים
 כמו בפאה.

כרם של הפקר פטור מן הפרט, הפקיר
 כרמו ובבוקר קדם ובצרו חייב בפרט
 ובעוללות ובשכחה ופאה^ז. ודע דד' מיני
 מתנות הם לעניים בכרם, הפרט והעוללות
 והפאה והשכחה, ושלוש בתבואה, הלקט
 והשכחה והפאה.

שעת בצירה. ואין העניים זוכים בפרט עד
 שיתחיל בעל הכרם לבצור^ה. ובמנחת
 חינוך תמה על דין זה דהרי קודם שיתחיל
 לבצור אין שייך פרט, דפרט הוא הנושר

מצוה רבג

דין פֿרַט (לא תעשה קב"ז)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא נִלְקֵט פֶּרֶט הַפֶּרֶם הַנוֹשְׁרִין בִּשְׁעַת הַבִּצִּיר, שְׁנֵאמַר (ויקרא יט, י) 'וּפֶרֶט פֶּרֶמְךָ לֹא תִלְקֹט'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁנֵתְבָאָר לְעִיל (ממצוה רט"ז ולהלן). וְעוֹד יֵשׁ כִּי הָעֲנִיּוֹת מַעֲבִירָתוֹ עַל דַּעַת קוֹנוֹ, וְאִם לֹא תִתֵּן לוֹ יִהְיוּ נִגְרָרִים אַחֲרָיו עֲוֹנוֹת רַבּוֹת, כִּי יִגְנֹב וְעוֹבֵר עַל 'לֹא תִגְנֹבוּ' (ויקרא שם יא), וְעַל יְדֵי הַגִּנְבָּה תוֹבֵעַ הַגִּנְגָב הַנִּחָשֵׁד וְכַחֲשׁ בּוֹ, וְעוֹבֵר עַל 'לֹא תִכַּחֲשׁוּ' (שם), וְאִם הוּא שֹׁקֵר עוֹבֵר הַגִּנְבָּה עַל 'לֹא תִשְׁקְרוּ' (שם), וְיִבְיָאֵהוּ לְבֵית דִּין שְׁיִשָּׁבַע וְיִשָּׁבַע לְשֹׁקֵר, וְזֶה 'לֹא תִשָּׁבְעוּ' (שם, יב), וְנִמְצָא עוֹבֵר עַל מֵה שְׁכַתּוֹב (שם) 'וְחִלַּלְתָּ שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ' (אלשיך ויקרא יט, יא-יב). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּר כִּי הַמִּצְוָה הָאֲחֵרוֹנָה נִקְרָאת פֶּרֶם ה', וְאִין לָהּ מְאֹד מַעֲצָמָה אֲלֵא מֵה שְׁמִקְבֵּלָתָהּ מִבַּעַל הַבַּיִת, וְלִכְּנָן צִוָּה

משנה הלבות

יכול אפילו לגר תושב, תלמוד לומר 'ללוי וכו' הקיש גר ללוי, מה לוי בין ברית אף גר בין ברית, אי ללוי ולגר יכול בין חסרין בין אין חסרין (פ' בין עניים ובין עשירים), תלמוד לומר 'לעני' מה עני מחוסר ובן ברית אף כל מחוסר ובן ברית'. ושיעור עני כל שאין לו מאתים זוז שנוטל מן הצדקה, יש לו נ' זוז ונושא ונותן בהם הרי זה לא יטול, ואין מחייבין אותו למכור כלי תשמישו וביתו. ודין זה תלוי בכל מקום והזמן שיכול להתפרנס בו. בעל הבית עשיר שעבר ממקום למקום נוטל לקט שכחה ופאה ופרט ועוללות, שהרי הוא עני באותה שעה, ואינו

רבג) גדר האיסור. בעל הבית הלוקט פרט הכרם עובר בלאו זה, ואינו לוקה עליו משום דהוה לאו הניתק לעשה, ואם נשרף או נאבד לוקה עליו כיון דאין בידו עוד לקיים העשה².

זכיה בפרט. פרט בעת נשירתו הוא קודש, וקודם שנפל לארץ זכו בו העניים³. ספק פרט לעניים⁴. לא היו עניי ישראל אינו מניח לעניי עכו"ם⁵. ודע דגר שאמרה תורה בכל אלו 'לעני ולגר' היינו גר צדק, והכי מפורש בתורת כהנים (קדושים ג) "לעני יכול לעני מאחרים, תלמוד לומר 'ולגר', אי לגר

רבג) א. עיין עירובין מא: **ב.** רמב"ם הל' מתנות עניים פ"א ה"ה. **ג.** מנחת חינוך. **ד.** רמב"ם שם פ"ד ה"ו. **ה.** יו"ד סי' של"ב. **ו.** רמב"ם שם פ"ט ה"ג. **ז.** יו"ד סי' רנ"ג ס"א. **ז.** יו"ד שם ס"ב.

הַכְּתוּב בְּזֶמֶן שְׁאָדָם בָּא לְבָצֹר כְּרָמֹו שִׁיעֶשֶׂה לָּהּ רֶמֶז וַיִּנִּיחַ לְעֲנִיִּים פָּרֵט וְעוֹלָלוֹת שְׂכָחָה וּפָאָה כְּנֶגֶד ד' מִתְּנֹת טוֹבוֹת הַנְּמֻשְׁכוֹת לָהּ מֵאֲבָא עֲלָאָה וּמֵאֲמָא עֲלָאָה, וּמֵאֵל אָבִי עוֹלָם עַל יְדֵי בַּעֲלָהּ, וְהֵם הַחֲסִיד וְהַרְחָמִים וְהַדִּין, וְאוֹר עֲלִיּוֹן הַמַּחֲיָה וְהַמְּקִיִּם הַכֹּל, וְהַכֹּל כָּלוּל בָּהּ לְהַגִּיעַ הָעוֹלָמוֹת, וּבִשְׁעָה שְׁמַנִּיחַ נֹתֵן לְעֲנִיִּים מִתְּנֹת הַכֶּרֶם מִיַּד הַכֶּרֶם הָעֲלִיּוֹן תִּתְּמֵלֵא כָּל טוֹב וְשִׁפְעַר רָצוֹן (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה רמה).

מראה מקומות עיין מצוה קודמת.

מִצְוַת רַבֵּד

לֹא תִגְנוּבוּ (לֹא תַעֲשֶׂה קב"ח)

הַזִּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לִגְנוֹב שׁוֹם מִמוֹן אֲחֵרִים, שְׁנֵאֲמַר (ויקרא יט, יא) 'לֹא תִגְנוּבוּ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. עֵינָן בְּמִצְוֵה נ"ד. כִּי בְּזֶה תִּלְוִי קִיּוֹם הָעוֹלָם, וּבָאֵם אֶחָד יִגְנוֹב מִשְׁלַח חֲבֵרוֹ מֵה שְׁאִינוֹ שְׁלוֹ נִמְצָא זֶה קָם וְהוֹרִיגְהוּ. וְכִמְאֲמַר

משנה הלכות

רכד) שיעורו. אסור לגנוב כל שהוא מחבירו^א, ואינו עובר בלאו אלא בשוה פרוטה ובעלה^ב, פחות משהו פרוטה הוי כחצי שיעור דאסור מהתורה^ג. **הלאוין.** והגונב עובר בג' לאוין, משום 'לא תתאוה' (דברים ה, יח), ומשום 'לא תחמוד' (שמות כ, יד), ומשום 'לא תגנוב' (שם, יג)^ד.

מיני גנבים. עוד יש מיני גנבים אחרים, גונב דעת הבריות, המסרהב לחבירו שיארח

צריך להחזיר כשחוזר לביתו^ה. וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת עד שיצטרך לבריות, וכל מי שצריך ליטול מצדקה ואינו נוטל שדוחק עצמו בצמצום גמור ואינו רוצה ליטול משל אחרים אינו מת מן הזקנה עד שיתן לאחרים^ו. וכבר פירשתי ד'פרט' הוא מה שנושר מן האשכול בשעת בצירה גרגיר אחד או שני גרגרים, נפלו ג' גרגרים בבת אחת אינו פרט והרי הוא לבעל הבית^ז. ונוהג במקום ובזמן כמו בפאה.

ח. רמב"ם שם הט"ו. ט. שם פ"י הי"ט. י. שם פ"ד הט"ו. **רכד) א.** רמב"ם הל' גניבה פ"א ה"ב. חו"מ סי' שמ"ח ס"א. ב. רמב"ם שם ה"א. חו"מ שם ס"ב. ג. מגיד משנה שם. סמ"ע שם ס"ק א. ד. עיין רמב"ם הל' גזילה פ"א הי"ב. חו"מ סי' שנ"ט סי"ב, ועיין מנחת חינוך דהוא הדין גניבה.

(שמות כב, א) 'אם במחֶתֶרֶת יִמָּצָא הַגֵּנֵב אִין לוֹ דְּמִים', דְּלִפְעָמִים אִין אָדָם מַעֲמִיד עֲצָמוֹ עַל מָמוֹנוֹ וַיָּקוּם עָלָיו וַיִּהְרָגֶנּוּהָ. גַּם כִּי הַגֵּנֵב מָמוֹנוֹ גִּזּוּל אֶת נַפְשׁוֹ כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ רַז"ל דְּכֹתִיב (משלי א, יט) 'אֶת נַפְשׁ בְּעָלָיו יִקַּח', וְכֹאֲלוֹ מִכְּפִיל גִּזְרֵת הַבּוֹרָא שְׁגֹזֵר לְהִיּוֹת הַטּוֹב הֵהוּא לִחְבֵּרוֹ וְהוּא לְקַחְהָ מִמֶּנּוּ. וּמִדֶּרֶךְ הַגֵּנֵבִים שְׁאֶחָד עוֹמֵד בַּחוּץ לְשֹׁמֵר מֵהֲרוּאִים וְהַשְּׂנִי נִכְנָס לַגֵּנֵב, עַל כֵּן אָמַר הַפְּתוּב בְּלִשׁוֹן רַבִּים 'לֹא תִגְנְבוּ' (וע"ע לעיל מצוה רכ"ב). אוֹ מִשּׁוּם שֶׁהַלֹּקֶחַ הַגֵּנֵבָה הוּא שְׂתָף לוֹ, דְּלֹא עֵכֶבְרָא גֵנֵב אֱלֹא חוֹרָא גֵנֵב. גַּם כִּי הַגֵּנֵב גִּזֵּב דַּעַת פְּרוּךְ הוּא וְדַעַת עָלָיו, וְאוֹמֵר שְׁאִינוֹ רוֹאֶהוּ. וּמַעֲשֶׂה הָיָה בְּבַעַל עֲגֻלָּה שֶׁהָיָה לוֹקֵחַ תָּכֵן שְׁאִינוֹ שָׁלוֹ, וַצֶּעֶק הַצַּדִּיק רוֹאִים רוֹאִים, וְהַבַּעַל עֲגֻלָּה עֹזֵב הַתָּכֵן וּבָרַח עִם הַסּוּסִים מִהֵר, וְאַחֲרַי כִּדְ שָׁאֵל אֶת הַצַּדִּיק

משנה הלכות

שלא לשם גניבה. ואסור לגנוב דרך שחוק, או על מנת להחזיר, או לשלם דמים^{טז}.

לקנות מגנב. אסור לקנות דבר שחזקתו גנוב, כגון חלב, וגדיים, מן הרועים, ומבעל מלאכה מה שנותר ממלאכתו של בעל הבית, וכיוצא בזה^{טז}. קנה גניבה בשוגג והכיר אותה בעל הגניבה, מתקנת השוק מחזיר בעל הגניבה מעותיו ללוקח ונוטל כליו, ואח"כ יעשה דין עם הגנב, ואם היה גנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק^{טז}. ודרך כלל אמרו (ב"ק קיט.) 'וכלם שאמרו הטמן' כלומר המוכר דבר ואומר הטמן אותה שלא יראה 'אסור

אותו ואין בלבו באמת לקראו, והמרבה בתקרובות ויודע שאינו מקבל, הפותח חביותיו והן מכורות לחנונים, והמועל במידות, והמשקר במשקולות, והמערב את הדגן בתלתן, ואת החול בפול, ואת החומץ בשמוץ^{טז}.

הפטורים. גנב איסורי הנאה פטור מלשלם^{טז}. גנב עבדים, שטרות, שפחות, וקרקעות, והקדשות, אינו משלם אלא קרן^{טז}. הגונב פטר חמור משלם כפל, דיש לו היתר לאחר זמן^{טז}. וכן הגונב בחשבון^{טז} ובמציאה^{טז}, גנב נפש מאחיו אינו עובר משום לאו זה אלא משום לאו ד'לא תגנוב'^{טז}.

ה. עיין יומא פה: סנהדרין עב. ו. עיין ב"ק קיט. ב"מ קיב. ז. גיטין מה. קידושין נו: ערכין ל. ח. עיין ב"ק עט: ט. תוספתא ב"ק פ"ז. י. מכליתא משפטים יג. תוספתא שם פ"ז. יא. רמב"ם הל' גניבה פ"ב ה"ב. טור חו"מ סי' ש"נ. יב. רמב"ם שם ה"ג. ובטור שם, ועיין בשו"ת משנה הלכות ח"ג סימן קס"ה. יג. כדרך שמותר בעכו"ם בחו"מ סי' שמ"ח ס"ב בהגה. יד. רמב"ם הל' גזילה פ"ד ה"ט. חו"מ סי' רס"ב סי"ד. טו. רמב"ם הל' גניבה פ"ט ה"א. טז. שם פ"א ה"ב. חו"מ סי' שמ"ח ס"א. יז. רמב"ם שם פ"ו ה"א חו"מ סי' שנו" ס"א. יח. חו"מ שם ס"ב.

מִי הָיָה רוֹאֶה, וְהָשִׁיב לוֹ עֵין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹאֶה דְ'עֵין רוֹאֶה וְאֵין שׁוֹמֵעַת וְכָל מַעֲשֵׂיךָ נִכְתָּבִים' (אבות פ"ב מ"א).

ב"ק פב: עה: סנהדרין קו: רמב"ם הל' גניבה פ"א, ספר המצוות לא תעשה רמ"ד, סמ"ג לאוין קנ"ה, יראים רנ"ה, סמ"ק רס"ב, חושן משפט סי' שמ"ח.

מִצְוַת רַבָּה

לֹא תִכְחַשׁוּ (לֹא תַעֲשֶׂה קב"מ)

הַזִּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לִכְחַשׁ מִמּוֹן אֲחֵרִים שֶׁבִּידוֹ בְּאִיזָה אִפֵּן שֶׁהוּא, שְׁנֵאמַר (ויקרא יט, יא) 'לֹא תִכְחַשׁוּ'.

בְּשָׂרֵי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהַמְכַחֵשׁ וְהַנִּשְׁפָּע עַל שֶׁקֶר לֹא מְבַגֵּי אֵל חַי הוּא, כִּי 'נִשְׁאֲרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עֲוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כָזָב' (צפניה ג, יג), וְכָל שֶׁפֶן כְּשֶׁעַל יְדֵי זֶה יִגְנֹב מִמּוֹן שְׂאִינוֹ שָׁלוֹ. וְאִם כִּחַשׁ סוֹפוֹ לְשִׁבְעַת עַל שֶׁקֶר, וְהוּא כּוֹפֵר שְׂאֹמֵר שְׂוִיזֵר כָּל יִתְבָּרֵךְ אִינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹ. וְדָבָר מְנַסֶּה הוּא

משנה הלכות

ומעלה עובר בלאו זה. כיחש בפחות משהו פרוטה אינו בלאו זה אף שאסור ככל חצי שיעור. וכולל לאו זה כל מיני כפירת ממון, כגון מלוה, ופיקדון, או שגזלו, או עשקו, או מצא אבידה ולא החזירה, ונתוודע לו ותבעה ולא החזירה וכפר, או שהיה שכירו ותבעו וכפר, ומיד שכפר אף על פי שלא נשבע אם יש עדים בדבר נפסל הכופר לעדות*.

שוגג. שגג ושכח שיש אצלו ממון חבירו וכפר ונשבע, ואחר כך ידע הרי זה אונס ופטור מכלום, וכן אם לא ידע שאסור לישיבע על כפירת ממון הרי זה פטור*. והאיק

ליקח מהם'. ואסור לגנוב שלו מן הגנב, ויש חולקין*.

מעכו"ם. ואסור לגנוב מעכו"ם^כ ואפילו דעת עכו"ם^{כא}. וכתב הסמ"ג אע"ג דכתיב 'לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו', 'לא תגנובו' לא קאי על 'בעמיתו' במליצת הלשון, דא"כ היה לו לומר מעמיתו, ועוד כי ניגון טעם מפסיקו. עיין שם. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

רבה) גדר האיסור. הכופר בממון שיש לאחרים בידו משהו פרוטה

יט. עיין מנחת חינוך. כ. רמב"ם שם פ"א ה"א, ופ"ב ה"א. חו"מ סי' שמ"ח ס"ב. ועיין ש"ך סי' שנ"ט סק"ב. כא. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ו. **רבה**) א. רמב"ם הל' שבועות פ"א ה"ח. חו"מ סי' רצ"ד ס"א. ב. רמב"ם שם ה"י.

שְׁהֵאֹמֵר אֶמֶת אֵף עַל פִּי שְׁחִיבוּהוּ לְפַעֲמִים, לְעוֹלָם מְרוֹיֵחַ, וּמִי שְׁאֹמֵר
שֶׁקֶר לְעוֹלָם הוּא מִפְסִיד, כִּי שֶׁקֶר אֵין לוֹ רְגֻלִים; וְהַעוֹלָם מִתְקִים עַל הָאֶמֶת
(טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה ככר). וּמִי שִׁידוּעַ וְנִכְרַ לְאִישׁ אֶמֶת הָעוֹלָם
בּוֹמְחִין בּוֹ וּמִצְלִיחַ. הַפּוֹדֵ הַשֶּׁקֶרָן שְׂכָל דְּכָרְיוֹ שׂוֹא וְשֶׁקֶר, וְהוּא נִמְאָם
וְנֶאֱלָח בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת.

ספרא ויקרא, רמב"ם הל' שבועות פ"א, ספר המצוות לא תעשה רמ"ח, סמ"ג לאוין ר"מ,
יראים רס"א, חושן משפט סי' רצ"ד.

מצוה רכו

לֹא תִשְׁקְרוּ (לֹא תַעֲשֶׂה ק"ל)

הַזִּהִיר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לִשְׁבַע עַל בְּפִירַת מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁכָּפַר בּוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, יא) 'וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ'.

משנה הלכות

משוה פרוטה ומעלה שאם הודה היה חייב
לשלם, וכפר ונשבע או השביעו התובע חייב
הנתבע, ואף על פי שלא אמר אמן, וזוהי
שבועת הפיקדון, וחייב לשלם קרן וחומש אם
הודה אחר כך, וקרבתן אשם גזילות לכפרה, בין
שהוא שוגג ובין שהוא מזיד^א.

על איזה תביעה חייב. תבעו עבדים
ושטרות וקרקעות, או שתבעו קנס,
וכפר פטור משבועת הפיקדון, אבל חייב
משום שבועת ביטוי, שהרי נשבע על שקר
על כל פנים^ב.

שוגג. שכח שיש אצלו ממון וכפר ונשבע
ואחר כך ידע הרי זה אונס ופטור
מכלום, וכן אם לא ידע שאסור לישבע על

הוא שגגת שבועות, שידע איסור השבועה
ונעלם ממנו אם חייבין עליה קרבן אם לאו^ג.

שאר פרטים. וכתב הסמ"ג דגם נביא שקר
אזהרתיה מלאו זה ד'לא תכחשו', וגם
מלאו ד'לא תשקרו', ואף דכתיב 'בעמיתו',
מכל מקום כל שכן הוא, והוא גילוי מילתא
בעלמא. ונוהג בזכרים ונקבות בכל מקום
ובכל זמן, ואין לוקין עליו לפי שאין בו
מעשה. ולדעת קצת פוסקים^ה יש עוד איסור
עשה ד'מדבר שקר תרחק' (שמות כג, ז).
ונוהג בכל מקום ובכל זמן, והעובר עליה
וכיחש בעמיתו בדבר שבממון עבר על לאו
זה, ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה.

רכו) גדר האיסור. התובע מחבירו ממון

ג. ראה אותיות דרבי עקיבא. וע"ע שבת קד. ד. שם ה"א. ה. עיין פרשת דרכים בדרך מצותיך, והוא מסמ"ג
ויראים, מנחת חינוך אות ב. רכו) א. רמב"ם הל' שבועות פ"א ה"ח ט, ופ"ז ה"א. ב. שם פ"ז ה"ב-ג.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. עֵין בְּמָה שֶׁכְּתַבְנוּ בַּמִּצְוָה ל'. וְהַנִּשְׁבַּע לְשֹׁקֵר מִכְחִישׁ
בְּהִשָּׁם בְּרוּךְ הוּא כִּי נִשְׁבַּע לְשֹׁקֵר בַּה', וְנִמְצָא כְּמוֹ שָׁאִין דְּכָרִיו
אִמָּת, בֵּן הַנִּשְׁבַּע בּוֹ חֵם וְחִלְלָה (עֵיין אֲבֵן עֲזָרָא שְׁמוֹת כ, ז). וְכָל הָעוֹלָם בְּלוֹ
נִזְדַּעְזַע בְּשַׁעָה שֶׁאָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'לֹא תִשָּׂא', וְאִפְלוּ בְּאִמָּת אָמְרוּ
שֶׁלֹא יִשְׁבַּע, וְכָל שָׂכֵן עַל שֹׁקֵר, שְׁפּוֹגֵם בַּה'. שֶׁבָּכַל הָאֱלֹת וְהַשְּׁבוּעוֹת צָרִיךְ
שֵׁם אִו כְּנוּי. וְכְתַבְנוּ (עֵיד מְקַלֵּט (לר"ד לִירָא) פ'ר' יִתְרוֹ מִצְוָה ל) שֶׁאֵם הוּא מְכַרְח לְשִׁבַּע
לְבַעַל חוּבוֹ, אִפְלוּ עַל אִמָּת, שִׁיתַּעֲנֶה אוֹתוֹ יוֹם בְּכָל שָׁנָה כָּל יְמֵי חַיָּיו. כִּי
אֵין הַמְּזֻכָּר שְׁמוֹ יִתְפַּרֵּךְ בְּמִזְכִּיר שֵׁם מְלֶךְ בֶּשֶׁר וְדָם, כִּי בְּזֶה רוֹצֶה חֵם
וְחִלְלָה לְשִׁתּוֹף שֵׁם שָׁמַיִם עַל שֹׁקֵר, וְאֵינוֹ דוֹמֶה הָעוֹשֶׂה דְּכָר רַע לְעִצְמוֹ
לְמַנִּיעַ אֶת הַמְּלֶךְ עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת בְּאִמְצָעוֹתוֹ דְּכָר רַע, שֶׁאִמָּר לֹא דִי
שֶׁעֲבַרְתָּ רְצוֹנִי, אֱלֹא שֶׁהִרְצוֹנִתִּי לַעֲלֹת אוֹתִי וְלַעֲשׂוֹת עַל יְדִי (אַלְשִׁיךְ שְׁמוֹת כ,
ז). וְהַנִּשְׁבַּע צָרִיךְ לַעֲמֹד בְּשְׁבוּעָתוֹ, וּמִצִּינוֹ בְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לֵוִי (כְּתוּבוֹת עו:)
שִׁזְכָּה לְכַנֵּם חֵי בְּגֵן עֵדֶן עַל שֶׁלֹא הִתִּיר שְׁבוּעָתוֹ מֵעוֹלָם.

ספרא, שבועות יז: רמב"ם הל' שבועות פ"א, ספר המצוות לא תעשה רמ"ט, סמ"ג לאוין
רמ"א, יראים רס"א, חושן משפט סי' ש"ס שם"ו שם"ז.

משנה הלבית

שתי פעמים דרך שבועה והזכיר שם או כינוי
הרי זה שבועה^ט. מי שנשבע בשמים ובארץ,
או בנביאים ובכתובים, אין זו שבועה, ומכל
מקום מאיימין ומלמדין את העם ומראין
בעיניהם שזו שבועה, שלא ינהגו קלות ראש
בכך ומתירין להם^י.

תשובה. ואף על פי שעל שבועת הפיקדון
מביא קרבן, אין מתכפר לו עוון
שבועה כולה שנאמר (שמות כ, ז) 'לא ינקה
ה', אין לזה נקיות מדין שמים עד שיפרע

כפירת ממון הרי זה פטור^ז. והאיך הוא שגגת
שבועת הפיקדון כגון שנעלם ממנו אם חייבין
עליה קרבן אם לאו, וידע שאסורה ויש אצלו
ממון זו הוא שגגתה וזדונה שידע שחייבין
עליה קרבן^ח.

נשבע על ידי כינוי. וכל האלות ושבועות
צריך שם או כינוי. אמר ימין הרי זה
שבועה וכן שמאל^י. כינוי שבועה כגון שבוטה,
שקוקה, כשבועה, והוא שיהיו אנשי המקום
קורין לשבועה כן^י. האומר לאו לאו או הן הן

ג. עיין שבועות לט. ד. שם פ"א ה"י. ה. שם ה"א. ו. שם פ"ב ה"ב. ז. שם ה"ו. יו"ד סי' רל"ז ס"ח. ח. שם
ה"ה. יו"ד שם ס"י. ט. שם ה"ו. יו"ד שם ס"ו. י. שם פ"ב ה"ג.

מצוה רכז

שלא נשבע לשקר (לא תעשה קל"א)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לשבע לשקר, שנאמר (ויקרא יט, יב) 'ולא תשבעו בשמי לשקר'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. מֵה שֶׁנִּתְּבָאָר לְעֵיל (במצוות ל' ורכ"ו). וְאָמְרוּ רַז"ל (זוה"ק ח"ב קט"ו): מֵה בֵּין גֵּדֵר לְשְׁבוּעָה, שְׁבוּעָה בְּנִשְׁבַּע בְּמֶלֶךְ עֲצָמוֹ, גֵּדֵר בְּנוֹדֵר בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ. וְאִם הַמִּזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם בְּכָל מָקוֹם נִעְקָר מִן הָעוֹלָם, כָּל שֶׁכֵּן מִי שֶׁנִּשְׁבַּע לְשָׁקֶר, כִּי עַל יְדֵי זֶה יִקַּל בְּעֵינָיו שֵׁם שָׁמַיִם וּמִחֲלָלוֹ (עיין טעמי מצות (לר"מ הבל"י) לא תעשה קכח). וְאֵל תִּדְרֹגָה בְּנִפְשָׁךְ שְׂאִין

משנה הלבות

יאכל ואכל, או שיאכל ולא אכל, הרי זו שבועת שקר, ובמזיד ובהתראה לוקה ובשוגג מביא קרבן עולה ויורד^ד.

הפטורים. הנשבע וחזר בו תוך כדי דיבור, והוא כדי שיאמר תלמיד לרב שלום עליך רבי^ה, הרי זה מותר ונעקרה השבועה, וצריך שיפרש בפיו החזרה כמו שפירש השבועה^ו. הנשבע באונס, וכן הנשבע ואנסוהו מלקיים שבועתו, פטור מכלום^ז. נשבע שזרק פלוני צרור לים או שלא זרק, ואינו כן חייב, הנשבע על אחרים שיעשו כך או לא יעשו, אינו חייב משום ביטוי כיון שאין בידו לקיים ומכין אותו מרדות משום דגרם לשבועת שוא^ח. נשבע לקיים המצוה ולא קיים פטור משום ביטוי, שאינו חלה אלא על דבר הרשות ולא על דבר מצוה^ט.

ממנו על השם הגדול שחילל, לפיכך צריך האדם לזהר בעוון זה יותר מכל העבירות^י, ועיין בחושן משפט^י אם בא הגגב לחזור בתשובה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות והעובר על לאו זה עובר גם על לאו ד'לא תשבעו בשמי לשקר' (ויקרא יט, יב).

רכז) גדר שבועת ביטוי. שבועת שקר זו הנקרא בדברי חז"ל שבועת ביטוי, ואינה נוהגת אלא בדברים שאפשר לעשותן בין להבא בין לשעבר, הנשבע שאכלתי או שזרקתי אבן לים, או שלא אכלתי ושלא זרקתי אבן לים הרי זה לשעבר, ולהבא כגון שאוכל או שלא אוכל שאזרוק או שלא אזרוק אבן לים, הרי אלו שתים לשעבר ושתים להבא^א. נשבע באחת מארבע מחלוקות אלו והחליף, כגון שנשבע שלא

יא. שם ה"א. יב. טור שו"ע חו"מ סי' שס"ז. (רכז) א. רמב"ם הל' שבועות פ"א ה"ב. יו"ד סי' רל"ו ס"א.
ב. רמב"ם שם ה"ג. ג. עיין ב"ק עג: ד. שם פ"ב ה"ז וה"ט. ועיין יו"ד סי' ר"י ס"ג. ה. רמב"ם שם פ"ג ה"א.
ועיין יו"ד סי' רל"ב ס"ג. ו. רמב"ם שם פ"ה ה"א. יו"ד סי' רל"ו ס"א. ז. רמב"ם שם ה"ט. יו"ד שם ס"ב.

הַאִסּוּר כָּל כֶּךָ חָמוּר, שֶׁהָרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה בַיָּדִים רַק בְּמַחֲשָׁבָה וְדַבּוּר, כִּי גָדוֹל עֹזן הַמַּחֲשָׁבָה וְכִמּוֹ נִשְׁאָמְרוּ רַ"ל (יומא כט.) 'הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה קָשִׁים מַעֲבֵרָה', וְכָל שֶׁבֶן בְּדַבּוּר שֶׁעָקִימַת שְׁפָתָיו הָיוּ מַעֲשֵׂה"ת. וְלַעוֹלָם תִּמָּצָא עִם הַשְׁבוּעָה שֶׁבֶן ד', 'לֹא תֵשֵׂא אֶת שֵׁם ה' כִּי לֹא יִנָּקָה ה'" (שמות כ, ז), 'לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לִשְׁקֹר וְחַלְלֶתָ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'" (ויקרא יט, יב), כִּי הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמוֹ הַמֵּיחָד לִשְׁקֹר הוּא מַחְלִל חֵם וְחַלְלִילָה, כִּי הַכֹּל מֵיחָד זֶה בָּזָה (כְּמוֹת דוד (רדב"ז) מְצוּה רח).

רמב"ם ה"ל' שבועות פ"א ופ"י, ספר המצוות לא תעשה ס"א, סמ"ג לאוין רל"ט, יורה דעה רל"ו.

משנה הלבות

הגדולים צריכים לזהר בזה. והירא את דבר ה' מעולם לא ישמע שבועה על פיו. ואסור להזכיר שם אחד מן השמות המיוחדין לבטלה אפילו בלא דרך שבועה, ובכלל זה העושה ברכה לבטלה, ואם טעה הלשון והוציא שם שמים לבטלה, ימהר ויאמר 'ברוך הוא לעולם ועד' או שבח אחר". ובירושלמי בברכות (פ"ו ה"א) 'ההוא דנסיב פוגלא ומברך עליוה ולא אתי לידיה, צריך לברוכי עליה תניינות, וצריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כדי שלא להזכיר שם שמים לבטלה'. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

התרה וחומר האיסור. שבועת ביטוי יש לה התרה^ט, ואעפ"כ ראוי להיזהר בדבר ולא להתיר רק לדבר מצוה או צורך גדול, וטוב לו לאדם שלא לישבע כלל, ואם עבר ונשבע שיצטער עצמו ויעמוד בשבועתו^י. ותקיעת כף, כתב רבינו תם שהוא ככריתת ברית, והיה נראה להחמיר בו יותר מבנדר ובשבועה, ואין לה התרה עולמית^ז. וצריך להזהיר קטנים הרבה וללמד לשונם דבר אמת בלא שבועה כדי שלא יהיו רגילים להשבע תמיד כעכו"ם, וזה הדבר חובה הוא על אבותם ועל מלמדי תינוקות^ח וכל שכן

ח. ב"מ צ: ט. רמב"ם שם פ"ו ה"א. יו"ד סי' ר"ל. י. רמ"א שם. וש"ך סק"ב. יא. רמב"ם שם פ"ב הי"ב. יב. יו"ד סי' רל"ט ס"ב. יג. סמ"ג. יד. רמב"ם שם פ"ב הי"א.

מצוה רבח

(לא תעשק (לא תעשה קל"ב)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להחזיק בממון חברו דרך אלמות או דחיה ורמאות, שנאמר (ויקרא יט, יג) 'לא תעשק את רעך'.

משרשי המצוה. לפי שהעושק הוא שעשה בתחבולה ומרמה להחזיק ממון שאינו שלו דרך אגס או דרך דחיה, כמו אנשי עון שדוחין בני אדם לאמר להם לך ושוב למחר כדי לסבב בזה שישאר להם מה שבידם משל אחרים. וזו היא מדה רעה ביותר וגדול מגולן שלקחו מידו

משנה הלבות

לא שכרתיך מעולם, זהו עושק, אמר ליה שכרתיך ונתתיו לך זהו גזל. ותניא בספרי (כי תצא סח) "לא תעשוק שכר שכיר" וכו' מלמד שהכובש שכר שכיר עובר עליו בחמשה לאוין, משום בל תעשוק, בל תגזול, בל תלין, ביומו תתן שכרו, ולא תבוא עליו השמש, ואחד העושק עני או עשיר, אלא שממהרים לפרוע על ידי עני ואביון מכל אדם. ודעת הסמ"ג (לאוין קנ"ז) דלא למנות לאו דעושק ללאו בפני עצמו במנין, ועיין חינוך כאן.

עכו"ם. העושק את העכו"ם אינו עובר, דמאחיק' כתיב ולא עכו"ם, והסמ"ג חולק. ובן נח מצווה על העושק גם כן ונהרג עליו כמו על גזילה.¹

אי כופין ושאר פרטים. וראיתי במנחת חינוך כאן שמקשה לרב פפא דאמר

רכה) גדר האיסור. מי שבא לידו ממון חבירו ברצון חבירו, או שכר שכיר, וכיוצא בזה, וכשתבעו מחזיקו ואינו מחזירו לו בתחבולות ובמרמה, ואינו יכול להוציאו ממנו מפני שהוא אלם, עובר בלאו זה.² וחייב משה פרוטה ומעלה, ועל כל שהוא אינו חייב ואסור כמו גזילה והוי כחצי שיעור.³

מלקות. ואין לוקין מפני שהוא לאו הניתק לעשה שחייב להשיב לחבירו את שלו ולפייסו.⁴ ודעת התוספות (ב"מ סא. ד"ה לעבור) דחייב מלקות, ועיין חכם צבי (סי' כ"ו) מה שהקשה. ובספרי שו"ת (ח"ג סי' קט"ז) הארכתי בס"ד אי לא תעשוק הוי לאו הניתק לעשה, עיין שם באריכות.

עובר משום גזל. ועובר עוד משום לאו דלא תגזול.⁵ הכובש שכר שכיר, שאמר לו

רכה) א. רמב"ם הל' גזילה פ"א ה"ד. חו"מ סי' שנ"ט ס"ח. ב. רמב"ם שם פ"א ה"ב-ג, ולחם משנה שם. ומנחת חינוך כאן, ולעיל מצוה רכ"ד. ג. סמ"ג לאוין קנ"ז. ועיין רמב"ם שם ה"א. ד. סמ"ג, הגהות מיימוני בהל' גזילה פ"א ה"ד אות ב. ה. ב"מ קיא. ו. עיין כסף משנה שם ה"ב. ובש"ך שם סק"ב. ז. רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"ט.

בַּפֶּעַם אַחַת, אָמַנְם זֶה מְצַעַר אוֹתוֹ מִיּוֹם לְיוֹם עַד שְׁלָקְחוֹ מִמֶּנּוּ בְּגִזְלָהּ.
וְהִזְהִירָה הַתּוֹרָה עַל זֶה אֵף שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁהַשְׂכָּל מְרַחֵיקוֹ שֶׁהִרִי הוּא בְּכָל־
גִּזְלָן, וְכִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ רַ"ל (ב"מ קיא.) 'רָבָא אָמַר זֶהוּ עֹשֶׂק זֶהוּ גִזְלָן, וְלָמָּה חִלְקוּ
הַכֶּתוּב לַעֲבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לָאוֹיִן' (עיין חינוך).

ב"ק עט. בכורות יג: רמב"ם הל' גזילה פ"א, ספר המצוות לא תעשה רמ"ו, סמ"ג לאוין קנ"ו,
יראים רס"ב, חושן משפט סי' שנ"ט.

מִצְוַת רַבִּי

לֹא תִגְזֹל (לא תַעֲשֶׂה קל"ג)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְטַל דָּבָר מֵאֵת חֲבֵרוֹ בְּכַח וּבִזְרוּעַ בְּפָרְסוֹם,
שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, יג) 'וְלֹא תִגְזֹל'.

משנת הלכות

דהמנחת חינוך לשיטתו שכתב לעיל (מצוה ח) דכי היכי דכופין על מצוה עשה כופין בלא תעשה, ועיין רש"י בחולין (קי:), אבל לא משמע כן מפוסקים ולפי עניות דעתי כמו שכתבתי. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ובבן נח.

רכט) גדר איסור גזל. הלוקח ממון אחרים בחזקה, כגון שחטף מידו או מרשותו וכיוצא בזה שבא לידו שלא ברצון בעלים לעיניהם הרי זה גזלן^א. ובקרא (שמואל ב כג, כא) 'ויגזול החנית מיד המצר'. והעיקר שנקרא גזלן הוא מי שאינו מטמר מאינשי^ב. וחייב משה פרוטה ומעלה, והגזל פחות משה פרוטה פטור אבל אסור מהתורה^ג. ויש אומרים כיון דאין דרך העולם להקפיד בפחות משה פרוטה מותר^ד. כל דבר

פריעת בעל חוב מצוה, אי אמר לא נחא לי למיעבד מצוה מאי, ומשני מכין אותו עד שתצא נפשו כאומר לולב איני עושה, עיין שם, ותמה כיון דמבואר כאן דמי שאינו רוצה לשלם הלוואה איכא לאו ד'לא תעשוק' א"כ בודאי כופין על לאו יותר מעל עשה, אם כן אמאי אמרו רק משום עשה שבה, והניח בצריך עיון גדול. ולפי עניות דעתי דעל לאו מלקין רק ל"ט מלקות, ועל עשה עד שתצא נפשו. ועוד י"ל ד'לא תעשוק' הוי לאו שאין בו מלקות לדעת הרמב"ם והחינוך, ואם כן אין לוקין בכלל על לאו זה. ועוד שלישיה נראה לומר כגון שהלווה לזמן ועדיין לא בא הזמן, ואמר שאינו רוצה לפרעו דאינו רוצה במצוה, אולי כופין לשלם אף דלא עבר עדיין על 'לא תעשוק' וצריך עיון. שוב ראיתי

רכט) א. רמב"ם הל' גזילה פ"א ה"ג. **ב.** עיין ב"ק נז. **ג.** רמב"ם שם ה"א-ב. חו"מ סי' שנ"ט ס"א. וסמ"ע ס"ק א. ועיין סנהדרין נז. **ד.** יראים רנ"ז.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְפִי שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ בְּקִיּוּם וּבְטוֹב הָאָדָם
אֲשֶׁר בָּרָא, וְהוּא הַנּוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אֲכָלוּ בְּעֵתוֹ. וְאִם יִהְיֶה
הַתִּקְיָה גּוֹזֵל הַחֲלָשׁ מִמֶּנּוּ, יִהְיֶה גַם הוּא נִגְזָל מִהַתִּקְיָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא יִהְיֶה
סִבָּה לְחֶרְפֶּן הַיָּשׁוּב (חִינוּךְ). וּבָכֵמוּ שֶׁאֲמָרוּ רַ"ל (סְנֵהֲדִין קח). שְׁבָדוֹר הַמִּבּוּל
לֹא נִחְתָּם גִּזְרֵי דִינָם אֲלָא עַל הַגּוֹזֵל, וְדָסָא מְלָאָה עֲוֹנוֹת וְגִזְלֵי בְּתוּכָהּ
מְקַטְרָנָהּ. וְהַגּוֹזֵל מִמּוֹן נֶפֶשׁ הוּא גּוֹזֵל, כִּי לְפַעֲמִים לֹא יִהְיֶה לוֹ בִּפְמָה
לְהַחְיֹת אֶת נַפְשׁוֹ וְיָמוּת. גַּם כִּי אוֹיְלֵי יַעֲמִיד עַל מִמּוֹנוֹ וְיִקּוּם עָלָיו וַיִּתְּרֶנָּהוּ,
נִמְצָא גּוֹזֵל נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ. וְנִסְמְכוּ מִצְוֹת אֵלּוּ לְלֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה, לְהִרְאוֹת
לְאָדָם, זֶה שֶׁהוּא שָׁלוּ אֵינוֹ שָׁלוּ כִּי אִם לְשַׁעָה קִלְה נִתְּנָה לוֹ הַשֵּׁם יִתְּבָרֵךְ,

משנה הלכות

פירותיו, וכל כיוצא בזה הוא הנקרא גזל.
והעובר וגוזל עובר משום ג' לאוין, משום 'לא
תגזול, ו'לא תתאוה', ו'לא תחמוד'^י. ואין לוקין
עליו שהרי הכתוב ניתקו לעשה שחייב
להחזיר הגזילה, ואפילו שרף את הגזילה
אשר גזל אינו לוקה, שהרי חייב לשלם
דמיה^י. ואסור לגזול מעכו"ם^י.

מוכסין וליסטים. בני אדם שחזקתן גזלנים,
וחזקת כל ממונם מן הגזל מפני
שמלאכתן גזלנות, כגון המוכסין והליסטיין,
אסור ליהנות מהן שחזקת מאכל זה שהוא
גזול, ואין פורטין סלעים בפרוטות שלהם מן
התיבה שלהם שהכל בחזקת גזל^י, והוא
שהם עושים שלא מדעת המלך, אבל מכס
שפסקו המלך בדבר הקצוב, ואינו מוסיף

דליכא מאן דקפיד עליו מותר ליטול, כגון
ליטול מחבילה או מגדר לחצוץ בו שיניו, ואף
זה אסור בירושלמי ממידת חסידות^י.

שלא בדרך גזל. ואסור לגזול אפילו על מנת
לשלם לו דבר יפה ממנו, ויש אומרים
שאם הוא בעין הדבר היפה, יקנהו על ידי
אחר לבעלים דזכות הוא לו^י. השואל שלא
מדעת בעלים גזלן הוא^י. מי שהוא בסכנת
נפשות וצריך לגזול ממון חבירו כדי להציל
את נפשו, לא יקחנו אלא על דעת לשלם^י.

פרטי דינים. המינים אף שמותר לאבד גופם
אסור לגזול מהם^י. ונחלקו האחרונים
בעבדים ושטרות וקרקעות אי איכא לאו זה^י.
ובסמ"ג כתב או שתקף בעבדיו ובהמתו
ונשתמש בהן, או שירד לתוך שדהו ואכל

ה. ראה ויק"ר לג, ג. ו. ע"ע ב"ק קיט. ב"מ קיב. ז. עיין חו"מ שם. ח. שם ס"ב. ט. רמב"ם שם פ"ג הט"ו.
חו"מ סי' רצ"ב ס"א. י. חו"מ שם ס"ד. יא. חינוך ע"פ ב"ק קיט. ועיין מנחת חינוך. וש"ך סי' שפ"ח ס"ק ס"ב.
יב. מנחת חינוך בשם מהרש"א לפני יהושע ב"מ סא. יג. רמב"ם שם פ"א ה"ב. יד. שם ה"א. ועיין במצוה
הקודמת והמובא שם משו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קט"ז. טו. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ סי' שנט"ט ס"א.
טז. רמב"ם שם פ"ה ה"ט. חו"מ סי' שס"ט ס"ד.

שְׁמֹזָה הַטַּעַם נִתְחַיֵּב לָתֵן לְעֲנִיִּים חֶלְקָם, כָּל שָׂכָן וְקָל וְחֹמֶר שֶׁלֹּא יֵשִׁים
אָדָם עֵינָיו בְּנֶשֶׁל אֲחֵרִים (עיר מקלט (לר"ד לידא) פר' קדושים מצוה רלא).

ב"מ נז: קיג. רמב"ם הל' גזילה פ"א, ספר המצוות לא תעשה רמ"ה, סמ"ג לאוין קנ"ז, סמ"ק
רע"א, יראים רנ"ו, חושן משפט שנ"ט.

מִצְוַת רל

לֹא תִלִּין שָׂכִיר שָׂכִיר (לא תעשה קל"ד)

הַזְהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְאַחֵר מְלָשָׁלִם שָׂכִיר הַשָּׂכִיר עַד אַחֵר זְמַן
הַמִּגְבָּל בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, יג) 'לֹא תִלִּין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אֶתְּךָ עַד
בֹּקֶר'.

משנה הלכות

ולא שוה כסף, או שהמחהו (פי' מסר לאחר
שישלם לו) וקיבל עליו הרי זה פטור.²

שכרו על ידי שליח. האומר לשלוחו צא
ושכור לי פועלים, ושכרם ואמר להם
שכרכם על בעל הבית, אין שום אחד מהם
עובר, ואם לא אמר שכרכם על הבעל הבית
השליח עובר.³ ואם הפועלים יודעים שאין
המלאכה שלו בשעת השכירות אינו עובר
אפילו בסתם.⁴ ועיין בשו"ת משנה הלכות
(ח"ג סי' קע"א).

פטורים. עבר זמנו ולא תבעו אין עובר עוד,
ומכל מקום חייב ליתן לו מיד, ואם
אינו נותן עובר בלאו דדבריהם, משום 'אל
תאמר לרעך לך' וגו'.⁵ שכיר שמכיר בבעל
הבית שאין דרכו להיות בידו מעות אלא ביום
השוק, אינו עובר עד יום השוק אפילו יש לו

כלום לעצמו על מה שקצב המלך, אין זה
גזל דדינא דמלכותא דינא, ולא עוד אלא
המבריך עצמו מן המכס הזה עובר מפני
שהוא גזל מנת המלך, בין שהיה המלך עכו"ם
או ישראל.⁶ ועוד פרטי דינים עיין בסמ"ג
(עשין ע"ג). ונוהג בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות ובבן נח.

רל) גדר המצוה וזמן החיוב. קיום המצוה,
שכיר יום גובה כל הלילה שכיר
לילה גובה כל היום, שכיר שעות גובה כל
היום, יצא בלילה גובה כל הלילה.⁷ נתן לאומן
טלית בקבלנות, כל זמן שהכלי ביד האומן
אפילו הודיעו שגמרה אינו עובר, נתנה לו,
והיתה ביום עובר עם שקיעת החמה, בלילה
עובר בעמוד השחר.⁸ ולעולם אינו עובר עד
שתבעו, תבעו ולא היה לו מה ליתן, לא כסף

יז. רמב"ם שם ה"א. חו"מ שם ס"ו. **רל)** א. רמב"ם הל' שכירות פ"א ה"ב. חו"מ סי' של"ט ס"ג-ד-ה.
ב. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ו. ג. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם ס"י. ד. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ז. ה. רמ"א
שם. ו. שם ס"ח.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁמִּפְרָשׁ בְּכָתוּב (דברים כד, טו) 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשְּׂמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאִלּוּ הוּא נִשָּׂא אֶת גִּפְשׁוֹ'.
וְהוּא דָּבָר מְשֻׁכָּל לְכָל שָׂלָא יִכְנָס עָנִי זֶה לְבֵיתוֹ רִיקָם, וְעֵינֵי יִלְדָּיו וְאִנְשֵׁי בֵיתוֹ תִּלְוִיּוֹת לוֹ מִגֵּנֶה, לְהִבְיֵא טָרֶף לְבֵיתוֹ, בְּנִפְשׁוֹ יָבִיא לַחֲמוֹ וּלְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׂפָלִים, וּכְיוֹן שְׁהוֹלֵךְ אֶצְלָם בְּיָדִים רִיקָנִיּוֹת, אֲזִי עוֹלָלִים שׁוֹאֲלִים לֶחֶם, וְאִין לֹאֵל יָדוֹ לִתֵּן לָהֶם, וְיִתֵּן אֶת קוֹלוֹ בְּכַבִּי וְשַׁעֲרֵי דְמַעוֹת לֹא נִגְעֵלוּ, וְה' בְּרַחֲמָיו שְׂמוּעַ יִשְׁמַע אֱלֹיו, כִּי שׁוֹמֵעַ אֶל אֲבִיוֹנִים ה', וְעַל יָדֵי זֶה 'וְהָיָה כִּדְ חֲטָא' (דברים שם), וּלְשׁוֹן 'חֲטָא' פִּירוּשׁוֹ חֶסְרוֹן, שְׂיַחֲסָרוּ נִכְסָיו וְיַעֲנֵשׁ עַל יָדוֹ (אשל אברהם (טובינאנה) מצוה צא). וְיִישׁ לֹזֶמֶר דִּאֲפִלוֹ אִם יִמְצָא פּוֹעֵל שְׂאִינוֹ צָרִיד הַשְּׂכִירוֹת בְּיוֹמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּא עֲשִׂיר, לֹא חִלְקָה הַתּוֹרָה בָּזֶה.

ב"מ קי: קיא. רמב"ם הל' שכירות פי"א, ספר המצוות לא תעשה רל"ח, סמ"ג לאוין קפ"א, סמ"ק רנ"ג, יראים רס"ג, חושן משפט סי' פ"ט ושל"מ.

משנה הלבות

תלוש ולבסוף חיברו הוי כתלוש לענין זה^א.
ונוהג בכל מקום ובכל זמן, והעובר ביטל עשה, ועובר על לאו אבל אין לוקין עליו.
ובדרך אזהרה אמרו^ב שעובר בה' שמות משום לא תעשוק, ומשום לא תגזול, ומשום לא תלין, וביומו תתן שכרו, ולא תבוא עליו השמש. ונוהג בכל מקום ובכל זמן.

מעות^ט. ולפי זה בבתי חרושת שדרכם לשלם סוף שבוע לעולם, והשכיר יודע מזה סתמא על דעת זה השכיר עצמו ואינו עובר עד זמן הפרעון.

שכירות קרקע. שכר קרקע נחלקו הראשונים אי עובר. בית שהיה

ז. תהלים סט, לד. ח. עיין רש"י בראשית לא, לט: "אנוכי אחטנה" לשון 'קולע באבן אל השערה ולא יחטיא' (שופטים כ, טז) 'אני ובני שלמה חטאים' (מלכים א א, כא) חסרים. אנוכי אחסרנה' וכו'. וע"ע גור אריה במדבר כח, טו: 'לשון 'חטא' פירושו חסרון'. ט. שם ס"ט. י. עיין סמ"ג לאוין קפ"א, ובחזו"מ שם ס"א. מנחת חינוך. יא. עיין קצות החושן ס"ק א. יב. ב"מ קיא. ספרי פר' כי תצא סח.

מצוה רלא

שלא לקלל אדם מישראל (לא תעשה קל"ה)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לקלל אדם מישראל בשם שמים, שנאמר (ויקרא יט, יד) 'לא תקלל חרש'. ובא הפרוש עליו מי שאינו שומע קוללתו.

משךשי המצוה. לפי שיש פה בדבור מציר במחשבה לפעל לטוב או להפכו, ובלעם יוכיח, וזהו שאמרו רז"ל (מו"ק יח.) 'ברית ברותה לשפתים', וקללת חכם אפלו על תנאי היא באה, מיהודה שאמר (בראשית מג, ט) 'וחטאתי לך כל הימים' וכמבאר בחז"ל (מכות יא:) 'שלא היה לו מנוחה לעצמותיו הקדושים עד שהתפלל עליו משה רבנו ואמר (דברים לג, ז) 'שמע ה' קול יהודה' (עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה קכט). ואפלו קללת הדיוט תעשה רשם, ומדבק בו המארה והצער, ונמנענו מהשם יתברך מהזיק

משנה הלכות

ס"ט ומצוה ע"א^א. חירף תלמיד חכם מנדין אותו, ואם רצו הדיינים להכותו מכת מרדות יותר על נידוי מכין ועונשין כפי שיראו^ט.

עוברי עבירה. המקלל למי שנגמר דינו להריגה, אפילו בערכאות של עכו"ם,

פטור^ז. וכן אינו חייב אלא על המקלל כשר מישראל, המקלל רשע פטור^ח, ועיין בתוספות (ע"ז ד: ד"ה ש"מ לאו אורח ארעא) כי לא היה לו לדחוק בידי שמים ולהעניש מי שאינם רוצים להעניש, אף על פי שבזמן הבית היה מותר להרגו בידים, עיין שם, ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' כ"ט).

רלא) גדרי החיוב. המקלל אדם מישראל^א, וכל שכן עדה מישראל או כל ישראל^ב, בשם או בכינוי אפילו בכל לשון שקורין בו הגויים להקדוש ברוך הוא חייב^ג. ולדעת הראב"ד^ד דוקא המקלל בשם המיוחד.

פטורים. המקלל את המת פטור^ה. וכן המקלל בלי שם פטור אבל אסור לעשות כן^ו. המקלל את עצמו לוקה שנאמר (דברים ד, ט) 'השמר לך ושמור נפשך מאוד'^ז.

שאר איסורים. המקלל עצמו והוא נשיא ודיין חייב שלשה (ועיין לעיל מצוה

רלא) א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ו ה"א. ב. מנחת חינוך. ג. רמב"ם שם ה"ג. ד. שם. ה. רמב"ם שם ה"ב. ו. חינוך. ז. רמב"ם שם ה"ג. ח. עיין חינוך, ומנחת חינוך. ט. רמב"ם שם ה"ה. י. שם הל' ממרים פ"ה הי"ב. יא. רמב"ם שם. מנחת חינוך.

בְּפִינוּ לְזוּלָתָנוּ כְּמוֹ שְׁנִמְנָעֵנוּ מִלְּהִזִּיק לָהֶם בְּמַעֲשֵׂהָ, וּלְפִי חֲשִׁיבוֹת נִפְשׁ
הָאָדָם וּדְבָקוֹתוֹ בְּעֲלִיוָנִים, כְּנִפְשׁ הַצְּדִיקִים וְהַחֲסִידִים, יִמְהַר לַפְעֵל בְּכָל
מָה שְׂיִדְבְּרוּ, וְזֶה דְּבַר מִפְּרָסָם וְיִדְוֶעַ בֵּין יוֹדְעֵי דַעַת וּמִבְּנֵי מַדְעַ (חִינוּךְ). וְעַל
דֶּרֶךְ הָרָמְזוֹ שֶׁלֹא יִקָּלַל עֲצָמוֹ בְּחַיֵּי צַעַר וְדַחַק, 'חֲרִישׁ' נִזְמָרִיקוֹן חַיִּים רָעִים
שֶׁ'לָדָּ (שְׁפָתֵי כָהֵן (צַפֹּת) וּיִקְרָא יִט, יד).

שבועות דה. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ו, ספר המצוות לא תעשה ש', סמ"ג לאוין ר"א, חושן
משפט סי' כ"ו, סמ"ק קכ"ג, יראים מ"ב.

מצוה רלב

לִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל (לֹא תַעֲשֶׂה קל"ו)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לְהַכְשִׁיל אָדָם בְּעֵצָה שְׂאִינָה הַגּוֹנָה וְהוּא
כְּסוּמָא בְּדָבָר זֶה, שְׁנֵאֲמַר (וּיִקְרָא יִט, יד) 'וּלְפָנַי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁתִּקְוֶה הָעוֹלָם וְיִשׁוּבוּ הוּא לְהַדְרִיךְ בְּנֵי אָדָם וּלְתַת
לָהֶם עֵצָה טוֹבָה, וְלֹא לְהַפּוֹךְ (חִינוּךְ). וְאִי אֶפְשָׁר לְבְנֵי אָדָם שֶׁלֹא
יִצְטָרְכוּ זֶה לָזֶה בְּשׁוּם פֶּעַם בְּחַיָּיו, פֶּעַם בְּדָבָר גָּדוֹל וּפֶעַם בְּדָבָר קָטָן. וְאִם
יִנְעֹץ שֶׁלֹא כַּהֲגֵן נִמְצָא הָעוֹלָם חָרֵב, וְאֶפְלוּ שׂוֹאֵל אוֹתוֹ בְּאִיזָה דֶּרֶךְ לָעִיר

משנה הלכות

משלשה לאוין שבתורה שלוקין עליהם אף
על פי שאין בו מעשה, ושנים אחרים הם
נשבע, ומימר.

רלב) גדר האיסור. קיום המצוה, אדם הבא
לשאול והוא עור באותו דבר
שאינו יודע, או אפילו יודע ואינו יכול לעשות
איסור זה, ובא חבירו והמציא לו האיסור, או
הגיד לו באופן שהכשילו עובר משום 'לפני

שאר פרטים. בן נשיא שקילל את אביו חייב
משום אב ומשום דיין ומשום נשיא
ומשום 'בעמך לא תאור'". קילל עבד כנעני
או שפחה כתב הריטב"א^י דאינו חייב. גר אינו
חייב על קיללת אביו ואמו^י. והסמ"ג חישב
את הלאו שלא לקלל עצמו ללאו בפני עצמו
עיין שם (מצוה רי"ב). ונוהג בכל מקום ובכל
זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליה במזיד
ובהתראה בפני עדים כשרים לוקה. וזה אחד

יב. חינוך, ועיין ברמב"ם הל' סנהדרין שם ה"ב ששם הגירסא 'וכן נשיא'. יג. מכות ח: ועיין קומץ מנחה.
יד. חינוך מצוה ר"ס, וכמשמעות הרמב"ם בהל' ממרים פ"ה הי"א דהוא מדרבנן.

וְהִרְאָה לוֹ לְהַפְּוֹד נִמְצָא מִכְשִׁילוֹ, וְכָל שָׁכֵן בְּדָבָר הַנוֹגֵעַ לְמִשְׁאֵל וּמִתֵּן
וְצִעַר הַגּוֹף, וְאָמַר הַכָּתוּב (ויקרא יט, יח) 'וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ', וְיֵמָּא דְסִנְי
לָךְ לְחֻבְרָךְ לֹא תַעֲבִיד' (שבת לא.), וְלִפִּי שְׁלַפְעָמִים יִתֵּן עֶצָה דְּמִשְׁתַּמֵּעַ
בְּתֵרֵי אֲנָפִי כִּדִּי שְׂיוֹכֵל לְהַשְׁמִיט כְּשִׁיתִרְעֵם וְיֹאמַר כִּי לְמוֹכָה נִתְכַּוֵּן, וְהֵם
דְּבָרִים הַמְּסוּרִים לֵאלֹהִים, לָכֵן נֶאֱמַר בּוֹ 'וְיִרְאֶתָּ מֵאֱלֹקֶיךָ אֲנִי ה'", אֲנִי מִשְׁנִיחַ
וְרוֹאֶה אִם לִפְנֵי עוֹר תִּתֵּן מִכְשׁוֹל, אֵף שֶׁהוּא סוּמָא בְּדָבָר (טעמי מצות (לר"מ
הכבלי) לא תעשה קל).

ע"ז ו: רמב"ם הל' רוצח פ"ב, ספר המצוות לא תעשה רצ"ט, סמ"ג לאוין קס"ה, סמ"ק קע"ב.

משנה הלכות

שאר פרטים. אפילו מומר עושה מלאכה
לעצמו בכלי ישראל בשבת, אם יכול
למחות עובר בלפני עיוור.^א ואינו עובר אלא
כעין תרי עיברי דנהרא, פירוש שאינו יכול
ליטול מעצמו בלי סיוע הנ"ל, אבל יכול
ליטלו מעצמו אינו עובר אלא מדרבנן, ואם
ספי ליה בידים אף שיכול לאכול מעצמו
עובר, כיון שנותן אוכל לתוך פיו ומעבירו
על דת.^ב

כללי הלאו. הכלל שנצטוונו שלא לסייע
בשום דבר עבירה באופן שאם לא
סייעו לא היה עושה אותה, והעושה כן עבר
בלאו זה. וכן בכל עניני העולם, וכן בעניני
משא ומתן, ובכל דבר המכשיל בעצה שאינה
הוגנת לו עובר בלאו זה. ונסתפקתי במי
שנתן לו עצה שאינה הוגנה לפי דעתו
ולבסוף עלתה לו טובה מזה אי עובר בלאו,
ונראה לומר דעובר בזה דבתר מחשבתו

עיוור לא נתן מכשול.^א ובכלל הלאו שלא
להכות לבנו הגדול פן יהיה לו למכשול
לחטוא בלשונו ולהלקות אביו.^ב ובכלל הלאו
ג"כ שלא ליתן מכשול מכל עוון בישראל ולא
לנכרי להושיט לו מה שאסור לו.^ג ואם הנכרי
לוקח לבונה או שעוה מישראל להקריב
לעבודה זרה או שלוקח ספרי מינות, וכל
הדברים שכן נח מזהר עליהם ב' מצות שלו
אסור למכור לו.^ד ובעכו"ם רק על לפני עיוור
קפדינן ולא אלפני דלפני.^ה

באיסור דרבנן או אסור רק לו. ובאיסור
דרבנן ג"כ שייך לפני עיוור, ועיין
באחרונים שפלפלו דאפשר באיסור דרבנן
איכא 'לפני עיוור' דאורייתא. ודעת קצת
פוסקים דבדבר דשרי לדידיה אף דאסור
לאחרינא לית בה משום 'לפני עיוור', ונחלקו
האחרונים בזה, ועיין בשו"ת משנה הלכות
(ח"ג סי' צ"ז).

(רלב) א. רמב"ם הל' רוצח פ"ב הי"ד. ב. שם הל' ממרים פ"ו ה"ט. יו"ד סי' ר"מ ס"כ. ג. עיין פסחים כב:
ד. עיין סמ"ג לאוין מ"ה. ה. עיין מנחת חינוך אות ב. ו. עיין קומץ מנחה. ז. פרי חדש יו"ד סי' ס"ב ס"ק ג.
ח. פרי מגדים או"ח סי' תמ"ג סק"ה. ט. ב"א או"ח סי' ל"ו. ובית שער או"ח סי' קמ"ט ויו"ד סי' י"ז, ועיין

מצוה רלג

לֹא תַעֲשׂוּ עֹל בַּמִּשְׁפָּט (לא תַעֲשֶׂה קל"ז)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יַעֲשֶׂה הַדִּין עֹל בְּדִין, שְׁנֵאמַר (ויקרא יט, טו)
'לֹא תַעֲשׂוּ עֹל בַּמִּשְׁפָּט.'

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אוֹהֵב מִשְׁפָּט, וְכִסֵּא הַכְּבוֹד נִקְרָא בֶן,
שְׁנֵאמַר (תהלים פט, טו) 'צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כְּסֵאד', וְעַל הַמִּשְׁפָּט
הָעוֹלָם מִתְקִיִּם, וּבַמִּשְׁפָּט תִּלְוִי הַשְּׁלוֹם, וְנַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֲגֻדָּה אַחַת עִם
אֶחָד יָחִיד וּמִיָּחָד, וּבִמְקוֹם שְׁאִין מִשְׁפָּט שָׁמָּה הָרָשָׁע, וְנֵאמַר (זכריה ח, טז)
'אֵמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם', וְהָדִין דִּין אֵמֶת נַעֲשֶׂה שְׁתַּף לְהַקְדוֹשׁ

משנה הלבות

כמה פרטים. וראוי לדיין להיוועץ עם מי
שגדול ממנו אם אפשר. ויהא חביב
עליו דין של פרוטה כדין של מאה מנה לדון
אותו באמת לאמיתו. כלל הדבר בכל עת
שיעבור דין על מה שציוותה התורה הרי זה
עול, אם לא שעשה ברצון שניהם.

טעות בדִין. טעה הדיין בדינים המפורשים
במשנה או בגמרא או בדברי
הפוסקים, חוזר הדין ודנין אותו כהלכה, אם
לא שקיבל מרבوتיו שאין דנין כמותן
הפוסקים. וכל שסתם לן הבית יוסף ורבינו
הרמ"א בשולחן ערוך ולא חלקו הבאים
אחריהם וטעה בזה, הוה כטעה בדבר משנה,
ובמקום שהביא הרמ"א דעת החולקין
והסכים עמהן, בארצות הללו דנוהגין
כהרמ"א חשוב ג"כ כטעה בדבר משנה,

אזלינן, וקצת דמיון יש להביא מיוסף שאמר
(בראשית ג, כ) 'אלקים חשבה לטובה' והבן.
ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות
ובבן נח, ואין לוקין עליו.

רלג) גדרי וחומר האיסור. קיום המצוה,
שנים שבאו לדין אסור לדיין
לזכות את החייב ולחוב את הזכאי בכל אופן
וטעם שהוא^א. ותניא בתורת כהנים (ספרא
קדושים ד) המעול במשפט נקרא ה' שמות,
עול, משוקץ, שנאוי, חרם, תועבה, וכנגדן
גורם ה' דברים, מטמא את הארץ, ומחלל
השם, מסלק את השכינה, מפיל את ישראל
בחרב, ומגלה אותם מארצם. ובכלל הלאו
שלא לענות את הדין אחר שנתברר לדיין איך
הדין נוטה, והוא מעכב מלהגיד כדי לצער
אחד מהבעלי דינים^ב.

עוד שם פרטי הדינים ואריכות בזה. **רלג) א.** עיין אבות פ"א מ"ז. **ב.** רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ ה"ו. **ג.** רמב"ם
שם. חו"מ סי' י"ז ה"א. **ד.** רמב"ם שם ה"ח. חו"מ סי' י' ס"ב. **ה.** רמב"ם שם ה"י. חו"מ שם ס"ד. **ו.** רמב"ם
שם פ"ו ה"א. חו"מ סי' כ"ה ס"א.

ז. עיין שבת י'. ח. מדרש השכם פר' משפטים. מובא בראשית חכמה פרק הדיינין, ובמנורת המאור נר ג כלל שם ח"א פ"א. ט. ע"פ משלי כח, כד. י. פתחי תשובה חו"מ שם ס"ק ב, בשם חו"י. יא. רמב"ם פ"ו ה"ב-ג. וחו"מ סי' כ"ה ס"ב-ג. יב. סמ"ג.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. עֵינַי לְעִיל בְּמִצְוָה ע"ט. וּלְפִי שְׁפָשִׁירָא הַבֶּעַל דִּין הַשְּׁנִי
אֲשֶׁר הִדִּין מִקֶּרֶב אֶת בַּעַל דִּינוֹ וּמִכְבְּדוֹ יִסְתַּתְמוּ טַעֲנוֹתָיו וְיִתְעַתּוּ
הַדִּין וְלֹא יֵצֵא לְאַמְתּוֹ (חֲנוּךְ לַחֲלֹן מִצְוָה רלח). וּכְמַעֲשֵׂה דֶרֶב עֲנֵן ד'שִׁלַּח לְר' נַחֲמָן
לִידִינָה מֶר לְהָאֵי גִבְרָא, דְּאֵנָא עֲנֵן פְּסִילָנָא לֵה לְדִינָא, אָמַר ר' נַחֲמָן
מִדְּשִׁלַּח לִי הָכִי שָׁמַע מִנָּה קְרִיבָה הוּא, הָוָה קָאִים דִּינָא דִּיתְמִי קָמָה אָמַר
הָאֵי עָשָׂה וְהָאֵי עָשָׂה עָשָׂה דְּכַבּוּר הַתּוֹרָה עֲדִיף, סִלְקִי דִּינָא דִּיתְמִי וְאַחַתְהָ
לְדִינָה, פִּיּוֹן דִּחְזָא בַּעַל דִּינָה יִקְרָא דְקָא עֲבִיד לֵה, אִיסְתַּתְמוּ טַעֲנוֹתָהּ,
וְאִיעֲנִשׁ רַב עֲנֵן עַל זֶה עֵינַי שָׁם (כְּתוּבוֹת קה:). וְעַל דְּרַךְ הַרְמֹז 'וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי
גְדוֹל' פִּי יֵשׁ לָךְ לְהִדָּר פְּנֵי מִי שֶׁגְדוֹל עַל כָּל הַגְּדוֹלִים יוֹצֵר כָּל, 'וְהִדְרָת פְּנֵי
זָקֵן' (וִיקָרָא יט, לב) זָקֵנוּ שָׁל עוֹלָם, שְׁהוּא לְעוֹלָם נֶצֶב בְּעֶדְת הַדִּינִים (טַעֲמֵי מִצְוָה
לר"מ הַבְּבִלִי לֹא תַעֲשֶׂה קֶלֶב).

כְּתוּבוֹת קה: שְׁבוּעוֹת פ: רמב"ם הל' מִמְרִים פ"ב, סֵפֶר הַמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה ער"ה, סמ"ג לֹאִיוֹן
ר"ד, סמ"ק רכ"ט, ירָאִים רל"ח, חוֹשֵׁן מִשְׁפָּט סי' י"ז.

משנה הלבית

חנופה. ובכלל הלאו שלא להחניף, ועל
החניפה אמר שלמה המלך ע"ה
(משלי כד, כד) 'אומר לרשע צדיק אתה
יקבֹּהוּ עֵמִים'. וכל אדם שיש בו חנופה מביא
אף לעולם ונופל לגהינם, ולבסוף גופל ביד מי
שהחניף לו, או ביד בנו או בן בנו, ועדה שיש
בה חנופה לבסוף היא גולה. והא דאמר רבי
שמעון בן פזי מותר להחניף לרשעים בעולם
הזה, 'זהו כשאין עושין עבירה מפורסמת'.
ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בראיין לדון,
ואין לוקין על לאו זה.

דינר אחד אזכנו ולכשיצא אומר לו תן לו".
דבר אחר שלא יאמר גדול הוא חזקתו שאינו
משקר יש לי להאמינו יותר מן האחר ולהדר
פניו, אף על פי שלא יפסוק הדבר כי אם על
פי עדים, כי מפני זה מסתתמים טענותיו של
עני".

תלמיד חכם ועם הארץ. ואם בא תלמיד
חכם ועם הארץ לדין מושיבין
התלמיד חכם ולעם הארץ אומרים שב, ואם לא
ישב אין מקפידין בכך. בא השמש והעמידו
אחר שישב אין צריכין לחזור ולהושיבו".

(לד) א. רמב"ם הל' סנהדרין פ"כ ה"ד, ופכ"א ה"א וה"ג. חו"מ סי' י"ז ס"א וס"י. ב. רמב"ם שם פ"כ ה"ה.
חו"מ שם ס"י. ג. שם פכ"א ה"ד. חו"מ שם ס"ב. ד. ש"ך שם ס"ק ז. ה. סוטה מא: ו. שם מב. ז. שם
מא: ח. סמ"ק.

מצוה רלה

בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ (מצות עשה צ"ז)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׁפֵּט בְּצֶדֶק לְהַשׁוּת בְּעֲלֵי הַדִּינִין וְלַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בִּיְנֵיהֶם אִם אֶפְשָׁר, שְׁנֵאמַר (ויקרא יט, טו) 'בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מִה שְׁנִתְבָּאָר לְעֵיל, וּלְפִי שְׁמָאד צָרִיךְ לְהִזְהָר וּלְהִיָּוֶה חָכָם גָּדוֹל וְיָשׁוּב הַדַּעַת הַרְבֵּה שְׁלֹא יִטְעֶה בְּדִין. כִּי הַרְבֵּה דְרָכִים יֵשׁ לְדִינִים, וְלַפְעָמִים עַל פִּי דְבוּר קָל יוֹצִיא מַעוֹת שְׁלֹא כְּדִין וְיִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וּכְמוֹ שְׁאֵמְרוּ (יומא פו:) 'רָבָא כִּי הָוָה נָפַק לְדִינָא אָמַר הָכִי בְּצָבִי נַפְשָׁא

משנה הלכות

והתובע הולך אחר הנתבע, ואם הנתבע בא ממילא לעיר התובע דן עמו בעירו בעל כרחו, וכן בן העיר תובע לאכסנאי בכל מקום שימצאנו, ואם היו שני בעלי דינים בעיר אחרת ותרווייהו מעיר אחת יכול לומר לו נלך לפני בית דין שבעירנו¹.

שאר פרטים. דיין שדן הדין ולבו נקפו לומר שהוא טעה, לא יבוש אלא יחזור עוד הפעם על כל הצדדים להוציא הדין לאמיתו². דין יתום ואלמנה מצוה להקדים, דין אשה קודם לאיש, דין תלמיד חכם קודם לעם הארץ³.

י' מצוות עשה וי' לאוין בדינין. ואמרו רז"ל⁴ עשרה מצוות עשה ועשרה לא תעשה נאמרו בדינין כנגד עשרת הדברות ואלו הן 'אלה המשפטים' (שמות כא, א),

רלה) גדר המצוה. קיום המצוה, מצוה להשוות בעלי דינין, שלא יהא אחד יושב ואחד עומד, אחד מדבר כל צרכו ולאחד אומר קצר דבריק⁵. היה אחד לבוש בגדים יקרים והשני בגדים בזויים אומרים למכובד או הלבשהו כמותך או לבוש כמוהו⁶, ואם אינן מקפידין לית לן בה. ובכלל המצוה לדון את חבריו לכף זכות⁷.

פשרה. ומצוה לחזור אחר הפשרה בין בעלי דינים, וצריכין קנין לפשרה⁸. שני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה אין יושבין בדין אחד⁹.

נזקקין לתובע תחילה. ונזקקין לתובע תחילה, ופעמים נזקקין לנתבע תחילה והיכי דמי כגון דקא זילי נכסי כלומר שיש כאן סוחרים היום ולמחר ילכו להם¹⁰.

(רלה) א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"א ה"א. חו"מ סי' י"ז ס"א. ב. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם. ג. שבועות ל. ד. רמב"ם שם פכ"ג ה"ד-ה-ו. חו"מ סי' י"ב ס"ב וס"ז. ה. שם פכ"ג ה"ז. חו"מ שם ס"ח. ו. חו"מ סי' כ"ד ס"א. ז. סי' י"ד ס"א. ח. שם סי' י"ז ס"ח. ט. רמב"ם שם פכ"א ה"ו. חו"מ סי' ט"ו ס"ב. י. מדרש השכם פ"י משפטים. מובא בראשית חכמה פרק הדינין, ובמנורת המאור נר ג כלל ט ח"א פ"א.

לְקַטְלָא נָפִיק וְכו', וּלְוָאֵי שְׁתַּהֲא בִיאָה בִּיצִיָּאָה' (פרוש מתקונן רבא שברצון עצמו היה הולך לשא ענש חמא שמא ישנה בדין, ועל עצמו היה אומר בן). וּמִפְּנֵי חֶמְדָּה הִדִּין אָמַר הַחֶכֶם (קהלת ה, א) 'מִי כִּהְחָכֵם יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר' שְׂיוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה בֵּין שְׁנֵי בְּעָלֵי דִינִין, וְאִם מִטִּיל פְּשָׁרָה בֵּין בְּעָלֵי הָרִיב זֶה הוּא מְשַׁפֵּט וְצָדָקָה, כִּי אִם זֶה נֹתֵן מְשָׁלוּ לַשְּׁנֵי עַל יְדֵי הַפְּשָׁרָה הָרִי עָשָׂה צָדָקָה, וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב (שמואל ב ח, טו) 'וַיְהִי דֹדַר עָשָׂה מְשַׁפֵּט וְצָדָקָה לְכָל עַמּוֹ' (עיין סנהדרין ו:).

שבועות 5. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"א, ספר המצוות מצות עשה קע"ז, סמ"ג עשין ק"ו, סמ"ק רב"ה.

מצוה רלו

לֹא תִלְךָ רָכִיל (לֹא תַעֲשֶׂה קל"ט)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהַגִּיד לַחֲבֵרוֹ דְּבָרִים שֶׁנִּגְדְּרוּ דְּבַר עָלְיוֹ, שְׁנֵאָמַר (ויקרא יט, טו) 'לֹא תִלְךָ רָכִיל'.

משנה הלבות

זמן בזכרים הראויים לדון, ובנקבות לענין
'הוי דן את חברו לכף זכות'.

רלו) גדר האיסור וחומרו. קיום המצוה, האומר לחבירו דברים שאחר כנגדו דיבר עליו, אפילו שהוא אומר אמת, הרי זה מחריב את העולם וגורם להרוג נפשות מישראל כדמצינו בדואג האדומי^א, ויש עוון גדול מזה והוא בכלל הלאו הזה, והוא לשון הרע, המדבר בגנות חברו אף על פי שאומר אמת, אבל האומר שקר הוא הנקרא מוציא שם רע^ב. ואמרו ז"ל (ערכין טז). 'לעולם אל יספר אדם בשבחו של חברו שמתוך שבחו בא לידי גנותו', והוא שמספר

'בצדק תשפוט עמיתך' (ויקרא יט, טו), 'שופטים ושוטרים' (דברים טז, יח), 'ושפטו את העם בכל עת' (שמות יח, כו), 'ושפטתם צדק' (דברים א, טז), 'ונגשו אל המשפט ושפטום' (שם כה, א), 'הפילו השופט' (שם, ב), 'שום, תשים עליך מלך' (שם יז, טו) בכפל ב' מצוות, 'אשר יבחר ה' אלקיך בו' (שם). וי' לאוין 'לא תכירו פנים' (שם א, יז), 'לא תגורו' (שם), 'לא תעשו עול' (ויקרא יט, טו), 'לא תשא פני דל' (שם), 'לא תהדר פני גדול' (שם), 'לא תטה משפט אביון' (שמות כג, ו), 'לא תטה משפט גר' (דברים כד, יז), 'לא תטה משפט' (שם טז, יט), 'לא תכיר פנים' (שם), 'לא תקח שוחד' (שם). ונוהג בכל מקום ובכל

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁאִמְרוּ רַז"ל (במ"ר יט, ב) 'לְשׁוֹן הָרַע הוֹרֶגֶת שְׁלֹשָׁה, הַמִּסְפֵּר וְהַשּׁוֹמֵעַ וּמִי שֶׁדִּבְּרוּ עָלָיו'. וְאִמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם (פאה פ"א ה"א) 'שְׁלֹשׁ עֲבֻרוֹת אָדָם אוֹכֵל פְּרוֹתֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהִקְרָן קִימַת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא, עֲבוּדָה זָרָה גָּלוּי עֲרִיּוֹת וּשְׁפִיכַת דָּמִים, וְלְשׁוֹן הָרַע כְּנֶגֶד כָּלֵם'. וּבִמְקָרָא (תהלים יב, ד) 'יִכְרַת ה' כָּל שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת', וְאִמְרוּ רַז"ל (ערכין טו:) 'מֵאִי דְכִתְיִב (קהלת י, יא) 'אִם יִשָּׁד הַנֶּחֱשׁ כְּלוֹא לֶחֶשׁ וְאִין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן' לְעֵתִיד לָבֹא מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת וּבָאוֹת אֶצֶל נֶחֱשׁ, וְאוֹמְרוֹת אָרִי דּוֹרֵם וְאוֹכֵל זָאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל אֶתְהָ מָה הַנָּאָה יֵשׁ לָהּ, אוֹמֵר לָהֶם וְכִי מָה יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְשׁוֹן'. וְאִיתָא בְּזֵהר הַקְדוּשׁ (ח"ג רצד:) 'כְּאֵלּוּ קָטִיל גּוֹבְרִין, וּכְאֵלּוּ פֶּלַח לְעֲבוּדָה זָרָה וְכְאֵלּוּ פֶּחַד קָרָא, דְּכִתְיִב (ויקרא שם) 'לֹא תִלָּךְ רֶכֶל בְּעַמִּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעְךָ אֲנִי ה'', מֵאֵן דְּעֵבֵר עַל הָאִי רִישָׁא דְקָרָא, כְּאֵלּוּ עֵבֵר עַל כָּלֵא'. וְיָמֵי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֶהֱבָ יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב. נֹצֵר לְשׁוֹנֶךָ מֵרַע

משנה הלכות

שר או למלכות שהוא מסור, וגיהנם כלה והם אינם כלים.^ט

אופנים המותרים. ואמרו (ב"ב לט.) 'אמר רבה בר רב הונא כל מילתא דמתאמרי באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא', והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר'. ואם האומר הזהיר שלא לאמרו, אפילו אמרו בפני רבים יש בו לשון הרע, כדאמר בסנהדרין (לא.) 'האי תלמידא דגלי מילתא דמתאמרא בבי מדרשא בתר עשרין ותרתינן שנין, ואפקיה ר' אמי מבי מדרשא, ואמר דין גלי רזיא'^א. ועיין משנה הלכות שו"ת (ח"ג סי' קע"ג). אנסוהו להראות

בפני אויבו, ואפילו בפני אוהבו יותר מדאי אסור.^ב איזה הוא לשון הרע האומר כך וכך עשה פלוני, כך וכך היו אבותיו, כך שמעתי עליו וכולם דברים של גנאי'. ואמרו (ערכין טו:) המספר לשון הרע כאלו כפר בעיקר.

פרטי דינים. ויש דברים שהם אבק לשון הרע כגון איני רוצה לספר מה אירע בו'. וכן המספר לשון הרע דרך שחוק או דרך רמאות כאילו אינו יודע שזה לשון הרע'. ואחד המספר בפניו או שלא בפניו,^ג אלא שבפניו לפעמים עובר ג"כ אמלבין פני חבריו ברבים. המספר דברים שגורמים לו היזק,^ד ואין צריך לומר המלשין בחבירו לפני

ג. רמב"ם שם ה"ד, ובכסף משנה שם. מגן אברהם שם. ד. רמב"ם שם ה"ב. מגן אברהם שם. ה. רמב"ם שם. מגן אברהם שם. ו. רמב"ם שם ה"ד. ז. שם ה"ה. ח. שם. ט. עיין ר"ה יז. י. רמב"ם שם. יא. סמ"ג.

וְשִׁפְתֶיךָ מְדַבֵּר מִרְמָה (תהלים לד, יג-יד), וְשִׁמְר פִּי וּלְשׁוֹנִי שִׁמְר מִצְרוֹת נַפְשִׁי
(משלי כא, כג).

ערכין טו: טז. כתובות טו. סנהדרין לא. רמב"ם הל' דעות פ"ז, ספר המצוות לא תעשה ש"א,
סמ"ג לאוין ט', סמ"ק קכ"ד, יראים מ"א.

מִצְוַת רִלּוּ

לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ (לא תעשה ק"מ)

הַזְהִיר הַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהִמָּנַע מִלְּהַצִּיל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֶׁנִּרְאָה
אוֹתוֹ בְּסִכְנָה וַיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ יְכַלֵּת לְהַצִּילוֹ, שְׁנֵאמַר (ויקרא יט, טז) 'לֹא
תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁכַל יִשְׂרָאֵל עֲרָבִים זֶה לָזֶה, הֵן בְּגוֹף הֵן בְּנֶפֶשׁ,
וְאִם בְּגוֹף נִתְחַיְבָנוּ לְהַצִּילוֹ כְּשֶׁנִּרְאִינוּ אוֹתוֹ בְּסִכְנָת מוֹת וְכִדּוּמָה,
כָּל שֶׁכֵּן בְּהַצֵּלַת הַנֶּפֶשׁ, שָׁאֵם יִרְאֵנוּ עוֹבֵר עֲבָרָה שְׁמַאֲבָד עוֹלָמוֹ הַנִּצְחִי

משנה הלכות

לו לניצול ממון צריך לשלם.² ובירושלמי,
הביאה בהגהות מיימוני³ דמחוייב להכניס
עצמו בספק סכנה להצילו, והאחרונים נחלקו
בזה.⁴ היה חולה והוא רופא ויכול לרפאותו
חייב לרפאותו.⁵

רודף. הרודף אחר חבירו להרגו או אחר
נערה המאורסה וכיוצא בזה, חייב
הרואה להציל הנרדף בנפשו של רודף.⁶ היה
יכול להציל הנרדף באחד מאבריו של רודף
ולא הציל אלא הרגו לרודף חייב מיתה, אבל
אין בית דין ממיתין אותו.⁷ ונסתפקתי אם היה

ממון חבירו פטור.⁸ מותר לומר לשון הרע על
בעלי מחלוקות.⁹ ועיין בחפץ חיים שמירת
הלשון פרטי הדינים מה שאסף גורנה וזכה
וזיכה את הרבים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות ואין לוקין עליו. ומותר לדבר
לשון הרע על עכו"ם.

רלו) המצוה. קיום המצוה, הרואה נפש
מישראל טובע בנהר או חיה
גוררתו או לסטים באים עליו והוא יכול
להצילו חייב להצילו,¹⁰ אינו יכול להצילו
בנפשו ויכול להצילו בממונו מצילו, ואם יש

יב. עיין ב"ק קיז. ועיין רמב"ם הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ד. יג. ירושלמי פאה פ"א ה"א. רלז) א. רמב"ם הל'
רוצח פ"א ה"ד. ב. שם בכסף משנה בשם הרא"ש. ג. דפוס קושטא, הובא בכסף משנה שם. ד. עיין
מנחת חינוך אות ב. ה. עיין רמב"ם הל' נדרים פ"ו ה"ח. יו"ד סי' של"ו ס"א. ו. רמב"ם הל' רוצח שם ה"י.
ז. שם ה"ג.

שִׁיִּצִילָהּ וְלֹא יַעֲמֹד עַל דָּמָו (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה קלה). גַּם כִּי כְּמוֹ
שְׁאֶחָד יִצִּיל אֶת חֲבֵרוֹ, כֵּן חֲבֵרוֹ יִצִּיל אוֹתוֹ בְּשַׁעַת דְּחָקוֹ, וְנִמְצָא הָעוֹלָם
מִתְקִים וּבְנֵי אָדָם אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה, וְאִין לָךְ בְּעוֹלָם מִדָּה טוֹבָה הַיִּמָּנָה
(עיין חינוך). וְכָל הַרְוָאָה חֲבֵרוֹ בְּסִפְּנָהּ וּבִידּוֹ לְהַצִּילוֹ וְלֹא הַצִּילוֹ כְּאֵלוֹ שִׁפְךָ
דְּמִים^ח, וְאִם הַצִּילוֹ כְּאֵלוֹ קִים עוֹלָם מְלֵא (עיין סנהדרין לו.).

סנהדרין עד. רמב"ם הל' רוצח פ"א, ספר המצוות לא תעשה רצ"ו, סמ"ג לאוין קס"ה, סמ"ק
סי' ע"ח, יראים מצוה מ"ג, יורה דעה סי' קנ"ז, חושן משפט סי' תכ"ז.

מצוה רלח

לֹא תִשָּׂא אֶת אֶחִיךָ (לא תעשה קמ"א)

הַזִּהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִשְׂנֹא אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשִׁירִים שְׁנֵאת
לֵב, שְׂנֵאָמֹר (ויקרא יט, מז) 'לֹא תִשָּׂא אֶת אֶחִיךָ בְּלִבְּךָ'.

משנה הלכות

כללים. הרואה אשה טובעת ואינו רוצה
להצילה מפני שאינו רוצה להסתכל
בה הרי זה חסיד שוטה ועובר על לאו ד'לא
תעמוד^ט, ובכלל הלאו להציל חבירו מהפסד
ממון, ושלא לכבוש עדות חבירו^י. ונוהג בכל
מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר עליו
אין לוקין לפי שאין בו מעשה. ולדעת
הרמב"ם^י ברודף שיכול להציל ולא הציל
עובר בשני לאוין משום 'לא תחוס' (דברים
יט, יג) ומשום 'לא תעמוד' והסמ"ג חולק.

רלח) גדר האיסור. אינו עובר אלאו זה אלא
בשנאה שבלב ואין חבירו יודע,
אבל המראה לחבירו שנאתו אינו עובר בלאו

יכול להציל הנרדף באחד מאבריו של נרדף
והרג לרודף מה דינו. הרודף אחר בהמה
לרבעה, או שרדף לעשות מלאכה בשבת, או
לעבודה זרה אין ממיתין אותו עד שיביאהו
לבית דין וידונוהו^ט. עכו"ם שאמרו לישראל
תנו לנו אחד מכם ונהרגנו או נהרוג כולכם,
יהרגו כולם ואל ימסרו נפש מישראל, ואם
יחדו להם אחד כשבע בן בכרי ימסרוהו^י.
ובירושלמי (תרומוות פ"ח ה"ד) 'אמר ריש
לקיש והוא שחייב מיתה כשבע בן בכרי, ורבי
יוחנן אמר אפילו אינו חייב מיתה', ונראה
דמירי כשהוא בסכנה עמהם, אבל אם הוא
חוץ לסכנה אין מוסרים אותו. ואמרינן התם
דאין אותה משנה משנת חסידים.

ח. עיין טעמי מצות שם. ט. שם ה"א. י. רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"ה. יו"ד סי' קנ"ז ס"א. יא. עיין
סוטה כא: יב. חינוך על פי ספרא. יג. שם.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. כִּדְּרֵי שֵׁשִׁים אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְרַעוּת בֵּין עַם ה' אֲשֶׁר
נוֹשָׂאִים חוֹתֶם הַמֶּלֶךְ מִלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאַהֲבָה
מִבִּיָּאָה לִידֵי אַחֲדוּת וְאַהֲבַת ה' וְכִמּוֹ שְׂאוּמְרִים בְּתַפְלַת שְׁחִירֵת הַבּוֹחֵר
בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה בְּשִׁבִּיל שְׂאוּהֲבִים זֶה אֶת זֶה, וְכִשְׁשֵׁשׁ אַחֲדוּת
לְמַטָּה יֵשׁ אַחֲדוּת לְמַעְלָה, וְזֶהוּ 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד, וְעַל
יְדֵי זֶה 'וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ' (עֵיר מִקְלָט (לר"ד לִידָא) פ'ר קְדוּשִׁים מִצְוָה רִמָּא).
וְהַהֲפֹךְ הוּא שְׁנֵאת הַלֵּב שְׁגוֹרֶמֶת רָעוּת גְּדוּלוֹת בֵּין בְּנֵי אָדָם לִהְיוֹת
תָּמִיד חֶרֶב אִישׁ בְּאֶחָיו, וְכָל שָׂכֵן שְׁנֵאת חֲנָם, וְלֹא חֶרֶב רַבָּה יְרוּשָׁלַיִם אֵלָּא
בְּשִׁבִּיל שְׁנֵאת חֲנָם וְהוּא סֶבֶה לְכָל הַמְּסִירוֹת וְלִשְׁוֹן הָרַע וְשִׁקָּר וְנִקְיָמָה

משנה הלבית

שאר מקורות וכללים. ותניא בתורת כהנים
(קדושים ה) ובערכין (יז): 'יכול לא
יסטרנו ולא יקללנו, תלמוד לומר 'בלבבך'
בשנאה שבלב הכתוב מדבר. וגרסינן ביומא
(לח). על מעשה בית גרמו בלחם הפנים ובית
אבטינס בקטורת שביקשו חכמים לדחותם
ממקומם ולא יכלו, 'מכאן אמר בן עזאי
בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו
לך, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו', על כן לא
ישנא אדם את חבירו כשמרויח אצלו ודואג
פן יקפח פרנסתו (סמ"ג), ועיין בברית משה
אריכות גדול. ומכל מקום מאוד צריך לזיזר
שלא לשנא ח"ו נפש מישראל שלא כהלכה,
ואפילו בכל אופן יש להתרחק משנאה לאדם
שיש בו צלם אלקים, אלא ישנא החלק הרע
שבו ולא החלק הטוב וכמו שכתב בספר
הקדוש לבעל התניא (פל"ב) עיין שם. ונוהג

זה, אלא עובר על עשה ד'ואהבת לרעך כמוך'
(ויקרא יט, יח), ועל לאו ד'לא תקום ולא
תטור' (שם)².

עוברי עבירה. וזהו לשון הסמ"ק (סי' י"ז)
שלא לשנא וגו', ואינו בכלל 'ואהבת',
שמזהיר אותנו על אותו שמותר לשנאותו,
כגון עם עבר עבירה³, אפילו הכי אסור
לשנאותו בלבו ולהראות לו פנים יפות רק
מבחוץ, אלא יראה לו שנאתו. וכשיחטא איש
לאיש לא ישטום אותו בלבו, אלא מצוה
להודיעו למה עשית כך וכך וימחה השנאה
מלבו⁴. וזה בישראל כשרים, אבל בשנאת
הרשעים כתיב (תהלים קלט, כא-כב) 'הלא
משנאִיך ה' אשנא ובמתקוממִיך אתקוטט.
תכלית שנאה שנאתים⁵, ומצוה לשנאותם.
ובתשובה הארכתי באיזה מהם לשנאותם
ובאיזה מהם לא.

רלח) א. ע"פ יחזקאל לח, כא. **ב.** עיין יומא ט: ג. רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ה. חינוך. מגן אברהם סי' קנ"ו
ס"ק ב. **ד.** עיין רמב"ם הל' רוצח פ"ג ה"ד. **ה.** שם הל' דעות שם ה"ו. **ו.** חינוך.

וְנִטְרָה וְעוֹד מִדּוֹת רָעוֹת, וְהִיא הַמִּדָּה הַפְּחוּתָה וְהַנִּמְאָסָה בְּעֵינֵי כָּל
בְּעָלֵי שֹׁכֵל (חינוך).

ערכין מז: רמב"ם הל' דעות פ"ו, ספר המצוות לא תעשה ש"ב, סמ"ג לאוין ה', סמ"ק י"ז,
יראים ל"ט.

מצוה רל"ט

הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ (מצות עשה צ"ח)

צָוָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹכִיחַ לְמִי שְׂאִינוּ מִתְּנַהֵג עַל פִּי הַתּוֹרָה, בֵּין
בְּדַבָּרִים שְׂפִין אָדָם לְחַבְרוֹ וּבֵין בְּדַבָּרִים שְׂפִין אָדָם לְמָקוֹם, שְׂנֵאָמַר
(ויקרא יט, יז) 'הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי יִשְׂרָאֵל עֲרֻכִּים זֶה לָזֶה, וְ'אִישׁ אֶחָד יַחֲטֵא וְעַל כָּל
הָעֵדָה יִקְצָף' (בְּנִיחוּתָא), וְלָכֵן צָרִיךְ לְהוֹכִיחוֹ וּלְהַגִּיד לוֹ פֶּשַׁעוֹ,
וְאִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים*. וְכַמְּשָׁל בַּמִּדְרָשׁ (ויק"ר ה, ו) שֶׁשְׂטוֹ בְּסָפִינָה בְּלֵב יָם
וְאֶחָד מִבְּנֵי הַסָּפִינָה נָטַל יָתֵד וְהִתְחִיל לְנָקֵב הַסָּפִינָה וּבָאוּ הָאֲחֵרִים וְצָעְקוּ

משנה הלכות

על כל פנים צריך לומר, ועיין ברמ"א^א
שמחלק בין מפורש בתורה או לאו. ואם
החוטא מזיד וברור לו שלא יקבל אינו נענש
כמותו, אבל עובר על מצות 'הוכח תוכיח'.
והסמ"ג כתב דאפילו במזיד צריך לשתוק
משום 'אל תוכח לץ פן ישנאך' (משלי ח, ט).

פרטי דינים. ומצות תוכחה היא אפילו מאה
פעמים, כל זמן שישמע לו, או עד
שינזוף בו, ואם נזף בו אסור להוכיחו מכאן
ואילך^ב. תלמיד לרב צריך להוכיח^ג, ודוקא אם
מקבלו^ד. ובעבירות שבסתר צריך להוכיח

בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ואין
לוקין עליו.

(רל"ט) גדר המצוה. הרואה את חברו עובר
על דברי תורה דאורייתא, או
דרבנן, שוגג, או במזיד, ספק אם מקבל
תוכחתו ספק לא יקבל אפילו הכי חייב
להוכיחו ואם לא הוכיחו נענש על חטאו. ואם
ברור לו שלא יקבל תוכחתו, והחוטא שוגג,
על זה אמרו חכמים (שבת קמח:): 'מוטב
שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין'^ה. ויש אומרים
דדוקא באיסור דרבנן, אבל באיסור דאורייתא

א. ב"מ לא. **(רל"ט)** ב. הגהות מיימוניות הל' דעות פ"ו אות ג. מגן אברהם סי' קנ"ו סק"ב. ג. או"ח סי' תר"ח
ס"ב. ד. סמ"ק, ה. שם. ו. רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ט. יו"ד סי' רמ"ב סכ"ב. ז. הר"א ממי"ץ.

עָלוּ הָרִי בָּלָנוּ בְּסַכָּנָה, וְהוּא מְשִׁיב אָנִי עוֹשֶׂה בְּשָׁלִי וּמָה לָּכֶם אִם אָנִי רוֹצֶה לְשַׁטֹּף בָּיִם. אָבֵל הָאֲמַת שְׁהוּא יִזִּיק לְכָלֵּל, שְׁהַסְפִּינָה תִתְּמָלֵא בְּמִים וּכְלָם בְּסַכָּנָה, מְכַרְחִים לְהוֹכִיחוֹ וְלֹא לְהַנִּיחוֹ בְּכָל אַפֵּן שְׁהוּא שָׁלֵא יַחֲרֹב הַסְפִּינָה. וְהָכֵא נָמִי בֶּן בֵּיוֹן שִׁישְׁרָאֵל עֲרָבִים זֶה לָזֶה, וְאִם לֹא יַחֲזֹר בּוֹ אִזּוֹ לֹא יִתְחַיֵּב עַל חֲטָאֵיו מִכַּח עֲרֻבוֹתוֹ שֶׁהָרִי הִתְרָה בּוֹ, וּמָה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת. וְאִם נִתְבָּרַר לוֹ שְׁלֵא יִקְבֹּל תּוֹכָחָה לֹא יוֹכִיחַ עוֹד 'וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא' (ויקרא שם). גַּם מִצַּד אֲהֶבָה לַחֲבֵרוֹ רָאוּי לְהוֹכִיחוֹ שְׁלֵא יִפֹּל בְּשִׁחַת הַגִּיהֶנֶם. וּמִטַּעַם זֶה צָרִיךְ לְהוֹכִיחַ בְּשִׁפָּה וּבְלִשׁוֹן רַבָּה וּדְבָרֵי נַחַת כְּדֵי שְׁלֵא יִתְבַּיֵּשׁ (חינוך).

ברכות א: שבת נד: ערכין מז: ב"מ לא. רמב"ם הל' דעות פ"ו, ספר המצוות מצות עשה ר"ה, סמ"ג עשין י"א, יראים ל"ז, סמ"ק ק"ב, יורה דעה סי' שצ"ד.

משנה הלכות

עירבתם, הדליקו את הנר', ואמר רבה בר בר חנה וצריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מיניה'. וצריך השגחה גדולה בזה והבנה יתירה, ועיקר כוונה לשם שמים בכל הענינים, וכבר אמרו ז"ל (ערכין טז): 'תמה אני אם יש בדור הזה מי שיוודע להוכיח', וכל שכן אנו יתמי דיתמי, וכל ערום יעשה בדעת לקיים המצוה בשלימות. ומצוה לקבל תוכחה ולאהוב המוכיח, שנאמר (משלי ח, ט) 'הוכח לחכם ויאהבך'. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

בסתר ובנחת שיקבל ממנו, ובעבירה בגלוי צריך להוכיח מיד שלא יתחלל שם שמים^ט. ועיין בטור שולחן ערוך (או"ח סי' תר"ח), וברמ"א ביורה דעה (סוף סי' של"ד).

דרך תוכחה. ועל המוכיח להוכיח בנחת, ובלשון רכה, ויודיעו שאין אומר לו אלא לטובתו, ולהביאו לחיי עולם הבא, שבזה יתקבלו דבריו יותר, כדאמרו רבותינו ז"ל (שבת לד.) 'שלשה דברים שצריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה, עישרתם